

ԱՐԶԱԳԱՆԳ

ARTZAKANK - ECHO

Bimestriel bilingue publié à Genève

NOVEMBRE - DÉCEMBRE 2022
N° 242

MALGRÉ TOUT SURMONTONS LE DÉSESPOIR

Բովանդակություն

- Էջ 6** - Արտաքին քարոզչությունը որպես ուղիղ ճանապարհ
- Էջ 7** - Առցանց մանկապատանեկան գրականություն
- Էջ 11** - Թուրքական սփիւռք
- Էջ 17** - Հայկական մշակութային ժառանգության հիմնական վաւերագրերից՝ գործը
- Էջ 19** - Արարատի դաշտի որդան կարմիրը
- Էջ 21** - «Թոնրատուն» ֆիլմը՝ Կիւննայի կինոփառատօնի մրցոյթի յաղթող
- Էջ 22** - Ժնեւ և Լեման շրջանի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ լուրեր

Sommaire

- P. 2** - Opportunité pour les jeunes de la diaspora de vivre une expérience unique en Arménie
- P. 5** - Campagne contre la collaboration de Migros avec Socar
- P. 8** - "Safe You": un espace virtuel sûr pour les femmes et les filles
- P. 9** - Applications et sites web en arménien occidental pour enfants et adolescents
- p. 10** - Nouvelle acquisition de la bibliothèque St. Grégoire de Genève - Création de l'association Santé Suisse-Arménie à Genève
- P. 13** - Une nouvelle plateforme éducative pour les enfants et adolescents arméniens de la diaspora
- P. 14** - Blocus du corridor de Berdzor - Lettre du Comité suisse du fonds Arménie
- P. 15** - Une journée sur le lac
- P. 16** - Meilleurs vœux pour l'année 2023
- P. 18** - La Suisse approuve une aide de CHF 960 000 à l'Arménie
- P. 20** - Jérusalem et les Arméniens de Claude Mutafian
- P. 20** - Arthur, le petit prince d'Arménie, d'Antoine Bordier
- P. 23** - Nouvelles de l'école Topalian
- P. 24** - Nouvelles de l'UAS

(Crédit photo: Tert.am)

En ce début d'année 2023, près de 120 000 Arméniens artsakhotes, dont 30 000 enfants, sont au bord d'une catastrophe humanitaire provoquée par des pseudo-activistes écologistes azéris, qui bloquent depuis le 12 décembre 2022 le couloir de Berdzor (Latchine), seule voie d'accès vers l'extérieur reliant l'Artsakh à l'Arménie. Ce n'est un secret pour personne que l'objectif visé par l'Azerbaïdjan est de forcer les Arméniens à quitter leur patrie et de réaliser une purification ethnique.

La réaction de la communauté internationale s'est manifestée sous la forme de déclarations exprimant l'inquiétude des auteurs face à la crise humanitaire ou appelant les parties à résoudre le conflit à travers des négociations et parfois demandant à l'Azerbaïdjan de débloquer la route. Ces appels n'étant pas assortis de mesures concrètes telles que des sanctions pour contraindre le pays agresseur à mettre fin à ses agissements, le président Aliiev se sent libre de poursuivre sa politique de nettoyage ethnique en toute impunité, laissant craindre le pire pour l'Arménie et l'Artsakh...

La situation semble être dans une impasse et le risque d'une nouvelle guerre reste très élevé selon les experts. D'autre part, la ligne politique menée par les dirigeants d'Arménie et d'Artsakh pour désamorcer cette crise et de manière générale, assurer la sécurité de la population et défendre la souveraineté de l'État arménien s'avère difficile à déchiffrer. Les pressions politiques extérieures et les menaces militaires y sont certes pour quelque chose mais le manque de clarté et les contradictions dans les communications des autorités empêchent une consolidation de la population, si nécessaire en périodes de turbulence comme celle que nous traversons actuellement.

Avec les compliments de
TAVITIAN
Atelier de sertissage

TAVITIAN S.A. - 18, ch. des Aulx - 1228 Plan-Les-Ouates - Téléphone 022 346 93 02 - Fax 022 346 93 04
tavitian@bluewin.ch

MALGRÉ TOUT SURMONTONS LE DÉSESPOIR

➤➤➤ Dans la diaspora, l'ambiance de désespoir et de frustration qui y règne depuis la guerre de 44 jours ne favorise aucunement la mise en œuvre d'actions concertées visant à soutenir les peuples d'Arménie et d'Artsakh dans leur combat existentiel. L'absence d'un message clair émanant des dirigeants arméniens d'une part, et le manque de réactivité et d'adaptabilité des structures communautaires d'autre part, ont une incidence majeure sur notre incapacité à mener un travail collectif efficace en faveur de la mère patrie.

Il ne s'agit pas de minimiser les actions entreprises par certaines associations et personnes à titre individuel, notamment par la publication d'articles dans la presse, l'envoi de lettres à des organisations internationales ou à des personnalités politiques. Il y en a eu plus d'une dizaine en Suisse* mais elles n'ont pas abouti à des mesures concrètes en vue de desserrer l'étau qui étrangle l'Arménie et l'Artsakh.

Contrairement à nos adversaires, nous n'avons naturellement pas les moyens d'influencer la politique des pays d'accueil pour faire pencher la balance en faveur de l'Arménie au détriment des intérêts liant ces pays à l'Azerbaïdjan et la Turquie. Cependant, l'efficacité des amitiés que nous avons nouées toutes ces années avec les milieux politiques devrait nous interpeller. Le temps est venu pour nous de remettre en question nos structures communautaires et leur mode de fonctionnement avec l'objectif d'optimiser l'utilisation de nos ressources limitées et de maximiser les résultats visés. Dans cette perspective, il serait important d'être plus actif et entreprenant sur le plan politique en soutenant davantage les élu(e)s qui prennent position publiquement en faveur de l'Arménie et de l'Artsakh et en nous montrant plus exigeants envers ceux et celles qui se contentent de faire des déclarations de courtoisie sans prendre une position sans équivoque sur les questions qui nous intéressent.

Espérons que la nouvelle année sera témoin de la reprise de nos forces dans le monde entier nous permettant de surmonter cette épreuve comme nous l'avons fait à maintes fois tout au long de notre histoire. ■

Maral SIMSAR

(*) Quelques-unes sont mentionnées dans ce numéro mais il n'est pas possible d'en faire un compte-rendu exhaustif.

OPPORTUNITÉ POUR LES JEUNES DE LA DIASPORA DE VIVRE UNE EXPÉRIENCE UNIQUE EN ARMÉNIE

Birthright Armenia / Depi Hayk a été fondé en 2003 par Edele Hovnanian, présidente de la fondation Hovnanian des Etats-Unis, avec l'idée que chaque Arménien a le droit non seulement de visiter l'Arménie, mais aussi d'y vivre une expérience enrichissante qui changera sa vie. Le programme s'adresse à des jeunes Arméniens de 21 à 32 ans* qui s'engagent à faire au moins 30 heures de bénévolat par semaine. Ils ont la possibilité de vivre dans une famille d'accueil locale, d'améliorer leurs connaissances de l'arménien, de rencontrer et d'interagir avec d'autres participants du monde entier. A travers les forums et les réunions ainsi que les excursions organisées chaque week-end, les participants peuvent acquérir des connaissances sur le pays et sa culture.

Les responsables de *Birthright Armenia* ont pour mission de renforcer les liens entre la mère-patrie et les jeunes de la diaspora. Avec ce programme, ils visent à multiplier le nombre de jeunes de la diaspora attachés à leur patrie, dotés d'une meilleure compréhension de ses problèmes sociaux, culturels, économiques et politiques. Les participants constitueront ainsi la nouvelle génération des leaders dans leurs communautés respectives et encourageront d'autres jeunes à participer au développement de l'Arménie.

Depuis sa fondation, 2400 jeunes de la diaspora ont participé au programme, dont 300 se sont installés en Arménie après avoir reçu des offres d'emploi. En effet, l'organisation collabore avec plus de 1300 partenaires privés et publics auprès desquels les participants peuvent faire des stages et se familiariser avec le milieu professionnel arménien.

Plusieurs jeunes de la communauté arménienne de Suisse et de France voisine ont déjà tenté cette expérience unique. Nous présentons dans ce numéro les témoignages de trois d'entre-eux et sommes prêts à en publier d'autres. Merci d'avance aux personnes qui s'annonceront en écrivant à: artzakank@yahoo.com ➤➤➤

(*) Pour les non-arméniens ou les personnes au-delà de 32 ans, il existe *Armenian Volunteer Corps (AVC)*, (armenianvolunteer.org) une organisation sœur de *Birthright Armenia* (birthrightarmenia.org).

ԱՐԶԱԿԱՆԳ

www.artzakank-echo.ch

6 numéros par année
Prix d'abonnement annuel: CHF 30.-

58, Rue de la Terrassière - 1207 GENEVE

CCP 12-17302-9

IBAN CH07 0900 0000 1201 7302 9

Responsable de publication: Maral Simsar

Tél. + 41 (0)78 892 93 31

artzakank@yahoo.com

OPPORTUNITÉ POUR LES JEUNES DE LA DIASPORA DE VIVRE UNE EXPÉRIENCE UNIQUE EN ARMÉNIE

>>>

Marie WURRY: *"Nous avons formé des liens et une solidarité sans limites, sans frontières, sans barrière de langue"*

Après avoir réalisé diverses missions humanitaires en Arménie, j'ai profité de la fin de mes études universitaires pour partir sur une plus longue durée avec *Santé Arménie*. C'est au cours d'une discussion avec Armen Garibian, mon ami d'enfance, que j'ai entendu parler pour la première fois de *Birthright Armenia* et ai décidé d'y participer.

Trois jours avant mon départ, la guerre a pris une autre tournure, ce qui a remis en question ma mission. Après réflexion et échanges avec des membres de la communauté arménienne, ainsi que *Santé Arménie*, j'ai maintenu mon projet. Ces événements tragiques ont donné un autre sens à cette mission.

Dans un premier temps, j'ai effectué l'audit de la pharmacie de l'hôpital Arabkir et du circuit du médicament afin de réduire les erreurs d'administration ainsi que de créer des formations ciblées pour développer la pharmacie hospitalière. J'ai également accompagné des infirmiers suisses de l'hôpital du Jura, avec la fondation *SEMRA Plus*, venus évaluer les infirmières des urgences, admissions et de dialyse qui avaient effectué un stage au sein de leurs équipes. Enfin, je me suis rendue au Ministère de la Santé à propos de l'enregistrement des licences d'employés et volontaires de *Santé Arménie*.

Au mois d'octobre se tenait la mission ACT de l'UGAB. Il s'agit d'un programme qui consiste à préparer et à distribuer des colis alimentaires ainsi que des produits d'hygiène, et à proposer des activités sociales aux familles déplacées d'Artsakh. Chaque jour, nous nous sommes rendus dans différentes provinces pour remettre en main propre chaque colis.

La firme *Azad Pharmaceuticals* m'a également accueillie pour un stage de recherche et développement en chimie analytique et de synthèse de molécules thérapeutiques. J'étais plongée dans la recherche en laboratoire dans une entreprise privée, un milieu que je n'avais jamais côtoyé en Arménie.

En parallèle aux journées de volontariat, j'ai intégré la troupe de danse Karine. A ma surprise, la danse folklorique est aussi différente que semblable à la danse traditionnelle arménienne. La danse ainsi que la vie en famille d'accueil, proposée par *Birthright*, m'ont permis une immersion complète au sein de la culture arménienne locale.

Pour conclure, cette expérience en Arménie m'a permis de rencontrer des Arméniens du monde entier. Ce séjour était l'occasion d'apprendre sur moi-même où je me suis découverte une grande capacité d'adaptation. J'ai fait des rencontres qui m'ont bouleversée, certaines qui ont changé ma vie. Nous avons formé des liens et une solidarité sans limites, sans frontières, sans barrière de langue. Enfin, cette aventure reste une belle leçon de vie inestimable et je ne peux qu'encourager les jeunes de la diaspora arménienne à y participer.

marie.wurry38@orange.fr

Armen GARIBIAN: *"Le plus marquant restera pour moi mon stage chez les sauveteurs rattachés au Ministère des situations d'urgence où j'ai eu l'occasion de m'intégrer à leur vie en caserne"*

C'est ma mère qui m'a appris l'existence de *Birthright Armenia*. J'étais appelé à faire mon service militaire suisse en hiver et je cherchais un projet pour combler les quelques mois séparant la fin de mon Bachelor et le début de l'école de recrue. L'idée du programme m'a tout de suite attirée et cerise sur le gâteau, les restrictions Covid qui sévissaient en Europe à ce moment-là étaient beaucoup plus souples en Arménie.

Au total j'y suis resté quatre mois. J'en ai passé deux à Gyumri puis deux à Erevan, à chaque fois dans une famille d'accueil.

Dans la capitale, l'atmosphère est plus multiculturelle. Il y a évidemment une plus grande quantité de volontaires et une large variété de possibilités de volontariat. J'en ai fait plusieurs, tel que travailler dans le jardin botanique en tant que conservateur, ou encore faire un bref passage à la Croix Rouge. Mais le plus marquant restera pour moi mon stage chez les sauveteurs rattachés au Ministère des situations d'urgence où j'ai eu l'occasion de m'intégrer à leur vie en caserne.

>>>

OPPORTUNITÉ POUR LES JEUNES DE LA DIASPORA DE VIVRE UNE EXPÉRIENCE UNIQUE EN ARMÉNIE

A Gyumri, tout est plus intime. Comme nombre d'autres volontaires, j'ai principalement donné des cours au *Youth Palace CNCO*. Il s'agit d'une organisation parascolaire où les enfants viennent après les cours pour suivre des activités de leurs choix telles que la musique, l'anglais ou encore la science de l'environnement. J'y ai passé huit semaines formidables pendant lesquelles j'ai enseigné les sciences sur des sujets aussi variés que les mathématiques, les différents systèmes physiologiques du corps humain, la biologie cellulaire ou encore l'histoire géologique de la terre. En parallèle, une fois par semaine, nous avons effectué des réparations dans une école primaire avec toute l'équipe des volontaires de Gyumri. Un travail physique, mais qui m'apportait une satisfaction toute particulière. Décaper les murs, démonter le parquet, mélanger et couler du ciment à la main, plâtrer, peindre, rien ne nous a échappé et chaque vendredi nous y retournions, avec le sourire, pour rénover, accompagnés de chants et de danses arméniennes, ces salles de classe vétustes.

La ville de Gyumri est un peu plus isolée et il est vrai que l'on y peut ressentir le manque d'infrastructure par rapport à Erevan. Mais cela ne nous empêche pas de passer de bonnes soirées que ce soit dans un café ou même simplement assis devant l'église. De plus, il est toujours possible de passer les week-ends à la capitale et c'est pourquoi l'effervescence coutumière de Erevan ne m'a pas manquée.

J'ai été également bien entouré, le groupe de volontaires ainsi que le staff étaient incroyables et ma famille d'accueil, une grand-mère vivant seule, m'a tout de suite adopté. Nous avons passé de nombreuses soirées ensemble à se raconter nos histoires respectives. Elle a bien évidemment essayé (et un peu réussi, soyons bon joueur) à me nourrir bien au-delà du raisonnable mais c'était un tel délice que je me suis laissé vaincre avec plaisir.

De toute cette expérience je ne garde que des souvenirs magiques et des amitiés solides. Essayez! Si le sujet vous intéresse, n'hésitez pas à me contacter: armen@garibian.ch

Lerna BAGDJIAN: "Au travers des rencontres et des visites, je suis rentrée en Suisse avec peut-être une plus large vision du pays, notamment après le séjour de 4 jours chargés d'émotion et d'histoire en Artsakh"

La découverte de *Birtright Armenia* s'est effectuée pour ma part d'une manière quelque peu différente que le parcours habituel. Il se trouve que j'étais déjà en Arménie et que je savais déjà ce que j'allais faire chaque jour lorsque j'ai procédé aux postulations.

Dans le cadre d'un voyage humanitaire en Arménie en 2017, nous avons organisé des visites culturelles dont une rencontre avec les responsables de *Birtright Armenia* pour découvrir le programme. Sevan Kabakian, le directeur général, nous a expliqué la vastitude du programme. Ce n'est qu'à la fin de sa présentation que j'ai réalisé qu'une de mes cousines avait participé à ce programme cinq ans auparavant.

Dîner à Shushi, Artsakh - Lerna (première à gauche) avec d'autres bénévoles de *Birtright*

J'ai été séduite par l'un des panels que propose le programme, les fameux «havak» («rassemblement» en arménien), qui consistent en des discussions autour de thématiques actuelles avec des intervenants de qualité. Une semaine plus tard, je commençais un stage de quatre mois au sein d'une agence d'architecture à Erevan. Séduite par ce concept de «havak», je me suis renseignée sur la possibilité de me greffer au programme uniquement les soirs de havak. Sevan me répondit que ce n'était pas possible si je ne faisais pas partie du programme, et me proposa donc un entretien pour la semaine d'après. La condition pour que j'effectue mon stage dans le cadre de *Birtright* était que je travaille bénévolement. Dix jours après, je rejoignais le programme.

Durant mon stage, j'ai eu l'occasion de travailler sur de nombreux projets, allant du design à l'échelle urbaine, avec une équipe très dynamique. C'était surtout pour moi l'occasion d'enfin expérimenter >>>

CAMPAGNE CONTRE LA COLLABORATION DE MIGROS AVEC SOCAR

Le 20 décembre 2022, une pétition de 6000 signatures dénonçant le contrat de franchise entre Migrolino et SOCAR a été remise à la direction de Migros. Cette dernière a promis une rencontre à la délégation qui a soumis la pétition sans toutefois préciser de date.

La campagne migroliNOTsocar a été lancée le 13 novembre 2022 par une coalition regroupant Attac Suisse, le Parti social-démocrate de Suisse, le Parti vert de Suisse, la fondation Daphne Caruana Galizia, l'Association Suisse-Arménie, le Groupe pour une Suisse sans armée, Medico international suisse, la Société pour les peuples menacés et Christian Solidarity International. Placée sous le patronage des conseillers nationaux Stefan Müller-Andermatt (Le Centre), Nicolas Walder (Les Verts), Fabian Molina (PS) et les Conseillers aux États Carlo Sommaruga (PS) et Lisa Mazzone (Les Verts), la campagne demande à Migros de mettre fin à sa collaboration avec SOCAR, la compagnie nationale de gaz et de pétrole azérie, dont les revenus sont utilisés pour financer la répression, la violence, la guerre et des crimes internationaux.

Le contrat de franchise entre Migrolino, une filiale de Migros, et la compagnie pétrolière azérie prévoit que les stations-service de SOCAR soient approvisionnées avec les produits Migros. Pour la conseillère aux États Lisa Mazzone, ce partenariat est inquiétant. Il sert à financer un État qui bafoue les droits humains et attaque la souveraineté de l'Arménie. "Migros ne respecte pas ses engagements. La responsabilité sociale et le développement durable font partie intégrante de ses valeurs. Elle doit mettre fin à cette collaboration", a-t-elle affirmé.

Rappelons qu'en septembre 2022, Lisa Mazzone et ses collègues Carlo Sommaruga et Stefan Müller-Andermatt avaient adressé une lettre à la direction du géant orange lui reprochant le non-respect des valeurs qu'il prône, celles d'une coopérative proche des gens et engagée pour la collectivité. Les signataires reprochaient à SOCAR son positionnement sur les réseaux sociaux, où durant la guerre avec l'Arménie en 2020, les discours souvent injur-

OPPORTUNITÉ POUR LES JEUNES DE LA DIASPORA DE VIVRE UNE EXPÉRIENCE UNIQUE EN ARMÉNIE

➤➤➤ l'Arménie d'un point de vue professionnel, malgré un vocabulaire en arménien du champ architectural limité. *Précisions pour le lecteur: ne pas confondre «Khoghovag» (le tuyau) avec «khorovats»...*

Rapidement, une petite routine hebdomadaire s'est installée: cours de danse les lundis, mardi, jeudi et vendredi soir; au sein d'une troupe de danse locale qui m'a accueillie les bras ouverts et avec qui je me suis rapidement liée d'amitié. Les weekends, c'était l'occasion de sortir de la capitale pour découvrir mieux le pays, que ce soit avec les excursions du samedi organisées par *Birthright*, qui permettaient de sortir des sentiers traditionnels touristiques, ou par des road trips / voyages en stop avec des amis du programme. Le weekend se clôturait souvent avec un passage chez Papken, le libraire situé tout à droite à l'entrée du *Vernissage*, qui savait me dénicher des bijoux sur l'architecture arménienne et soviétique, ou sur la calligraphie arménienne.

Ce que je retiens des quatre courts mois de programme, ce sont avant tout de fortes amitiés avec des Arméniens situés aux quatre coins du monde, mais aussi des discussions enflammées sur l'Arménie, avec des personnes ayant différents rapports avec le pays. Au travers des rencontres et des visites, je suis rentrée en Suisse avec peut-être une plus large vision du pays, notamment après le séjour de 4 jours chargés d'émotion et d'histoire en Artsakh. J'ai certes pu me rendre compte d'avantage des plaies ouvertes du pays, mais ai surtout pu réaliser le potentiel inouï de la jeunesse du pays, travailleuse, créative et énergique; désireuse d'une Arménie florissante.

On parle souvent en diaspora de «ce qu'on doit faire pour enrichir l'Arménie», mais malheureusement pas assez de ce que l'Arménie a à nous offrir et enseigner! ■

lerna.bagdjian@gmail.com

ieux à l'égard du peuple arménien du président Aliyev étaient diffusés sur la page facebook de l'entreprise.

Le directeur de Migros, Fabrice Zumbrennen leur avait répondu par écrit. Il faisait remarquer que Migros n'avait "aucun contact avec l'Azerbaïdjan", que "ni le Secrétariat d'État à l'économie, ni le Conseil fédéral n'avaient prononcé de sanctions" contre la république gazière. Il faisait en outre la distinction entre sa filiale Migrolino et le groupe Migros et entre Socar Suisse, société régie par le droit suisse, et sa maison mère en Azerbaïdjan.

La collecte de signatures continue sur <https://migrolinotsocar.ch> ■

ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՐՈՉՉՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ՈՒՂԻՂ ՃԱՆԱՊԱՐՅ

Յակոբ ԱԲԵՏԻՔԵԱՆ

Տարիներ առաջ էր, չեմ յիշում արեւմտեան ո՛ր կառոյցն էր Թբիլիսիում անդրկովկասեան երեք հանրապետութիւնների խմբագիրների համար աշխատանքային հանդիպում կազմակերպել մամուլի ինքնակարգաւորման հարցի շուրջ մտքեր փոխանակելու եւ հայաստանում, Կրաստանում ու Ադրբեջանում մամուլի խորհուրդներ ստեղծելու հնարաւորութիւնները ստուգելու նպատակով: Այնտեղ էր, որ ծանօթացանք ադրբեջանցի խմբագիրների, որոնք մեզ առանձին մատնանշեցին իրենց կազմում հեղափոխար Ալիեւի դրածոյ լրտեսներին, ծանօթացանք վրացի մեր գործընկերներին, որոնք ինքնակարգաւորման որեւէ մեխանիզմ չունենալով հանդերձ եւրոպացիներին փորձում էին տպաւորել, որ իրենք էն գլխից եւրոպականացած են եղել, իսկ հայերս տեղեկացրինք, որ աշխատանք տանում ենք մամուլ խորհուրդ ստեղծելու ուղղութեամբ:

Երեկոյեան կազմակերպիչները մեզ տարան արդիական մի սրճարան՝ վրացական գինի վայելելու: Բոլորովին անակնկալ՝ ինձ մօտեցաւ մի մարդ եւ ասաց, որ նոյն սրճարանում է գտնուում Կրաստանում Թուրքիայի դեսպանը, որը հրաւիրում է ինձ նստել իր սեղանին: Մօտեցայ, նստած էր իր ֆրանսուհի տիկնոջ հետ: Ծանօթացանք, ասաց, որ լաւ գիտի մեր թերթը, կարդում է մեր թուրքագետ աշխատակցի՝ Յակոբ Զաքերեանի վերլուծականները ու պատրաստ է նիւթեր հայթայթելու մեզ, որպէսզի, իր ասելով, աւելի լաւ պատկերացնենք իր երկրի դիրքորոշումները յատկապէս անդրկովկասեան կտրուածքով: Ու որպէսզի վստահութիւն ներշնչի ինձ՝ աւելացրեց, որ մօտիկ բարեկամ է մեր արտգործնախարար Վարդան Օսկանեանին: Շարունակեցինք միասին վայելել վրացական փափուկ գինին, իսկ վերջում, որպէս մեր գրոյցի վերջաբան խորհուրդ տուեց ինձ յիշել, թէ 100 տարի առաջ ովքե՞ր էին վրաց մայրաքաղաքի իսկական տերերը եւ ինքն էլ եզրափակեց՝ «Դուք, հայերոջ»: Թափանցիկ այդ ակնարկին յետագայում յաջորդեցին, գրեթէ ամենօրեայ *ռեժիսիւ*, ֆաբսով մեր խմբագրութիւնն առաքուող նրա պաշտօնական հաղորդագրութիւնները, որոնց կարիքը չունեինք, քանզի շաբաթական թռիչքով Փարիզից կանոնաւոր ստանում էինք նաեւ թուրքական թերթեր:

Այս սիւնակի ծաւալին ոչ այնքան յարիր այս երկար նախաբանի նպատակը հարց տալն էր, թէ արտասահմանեան երկրներում աշխատող մեր՝ աւելի քան 30 դեսպաններից ու պաշտօնական ներկայացուցիչներից, ընդորս նաեւ Արցախի՝ կցորդներից քանի՞սն են աշխատել կամ աշխատում այդ թուրք դեսպանի նման, մի քիչ *ագրեսիւ*, շատ համարձակ, բայց միշտ լաւատեղեակ, միշտ նպատակասլաց ու հետեւողական: Խօսքը վերաբերում է միջազգային մամուլի հետ աշխատանքային, միջազգային լրատուամիջոցների խմբագիրների ու լրագրողների հետ մերոնց յարաբերություններին: Քանի՞սն են կապեր հաստատում, համագործակցում օտարերկրեայ լրագրողների հետ:

Այդպիսիք անշուշտ կան կամ եղել են: Նրանցից մէկը Գերմանիայում մեր դեսպան՝ վաղամեռիկ Կարինէ Ղազինեանն էր, որին տեսել եմ բեռլինեան pub-երից մէկում գերմանացի լրագրողներով շրջապատուած, իսկ միւսի մասին տեղեկացել եմ իր գործընկերներից՝ նոյնպէս վաղաժամ հեռացած այս կեանքից: Նա Ջիւան Թաքիբեանն էր, սիգարի նշանաւոր վաճառականը, որը Կիեննայում ու Պրահայում, ինչպէս նաեւ՝ համատեղութեան կարգով՝ ԵԱՀԿ-ում մեր դեսպանն էր:

Ընդհանրապէս մեր նախկին եւ մասնաւորապէս ներկայ իշխանութիւնները քիչ ուշադրութիւն են դարձրել ու դարձնում արտաքին քարոզչութեանը, որը, ճիշտ է, աշխատատար ու միաժամանակ ծախսատար գործառոյթ է, յաւելելով հմտութիւններ է պահանջում ու անձնական հմայք, սակայն հրամայական մարտահրաւեր է մեր երկրի ու ժողովրդի համար: Զքմեղանքը, որը հնչել ու հնչում է արտգործնախարարութեան կուլիսներում այն է, որ Բաբուն խաւարադոյարների մեծ քանակ է ի գործ դնում այդ գործում՝ համոզիչ չէ, ամենեւին: Քանզի, առաջին հերթին, ամէն լրագրող ու լրատուամիջոց չէ, որ ընդունում է կաշառքը, եւ երկրորդ՝ մեր քարոզչութեան հիմնական բաղադրիչը ոչ թէ հակաթուրքականութիւնը պէտք է լինի, այլ՝ մեր արժեքների *պրոպագանդուհի*, մեր կենսասիրութիւնը, խնդիրները յաղթահարելու մեր կամքը ներկայացնելը:

Ցարդ մեզ չի յաջողուել, ներողութիւն՝ փորձ անգամ չի արուել արտասահմանում ստեղծել բազմալեզուեան լրատուական որեւէ ծառայութիւն, հարթակ: Տարբեր երկրներում մեր ունեցած տպագիր մամուլն ու միւս լրատուամիջոցները գերազանցապէս համայնքային են: Միևնուրեւ եւրոպայում, Ամերիկաներում ու Միջին Արեւելքում ունենք ներգոր կարողութիւններ, որոնց հանրագումարը մեզ առայսօր յայտնի չէ: Օտար լրատուամիջոցներում ծառայող հայերի թիւը, հիմնուելով կցկտուր տեղեկութիւնների վրայ, բնաւ արհամարհելի չէ: Ցարդ մէկ անգամ է անյաջող փորձ կատարուել նրանց փոքր մասին բերելու Երեւան՝... պտոյտի: Միևնուրեւ այս գործը պահանջում է կայուն, տեւական, ամենօրեայ աշխատանք, *պրոֆեսիոնալիզմ*:

Դրա բացակայութիւնն է, որ մեր երկիրը բերեց այս վիճակին, այսինքն՝ տեղեկատուական մեկուսացումի: Ինչպէս նշել եմ մէկ այլ առիթով՝ 44-օրեայ պատերազմը տանուլ տալուց առաջ մենք արդէն կորցրել էինք քարոզչական պատերազմը: Ու շարունակում ենք կորցնել...: ■

(ԱԶԳ)

ԱՌՑԱՆՑ ՄԱՆԿԱԴԱՏԱՆԵԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Յաւելուածներ եւ կայքեր

Վերծին եւ Կարօ ԱԲՐԱՅԱՍԵԱՆ

Յաճախ կը լսենք ու կը կարդանք, թէ որքան կարեւոր է մանկապատանեկան գրականութիւնը հայ նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան համար: Դժբախտաբար սակայն անբաւարար են այդ մարզին մէջ աշխատանքի նախաձեռնողները, եւ հազուագիտ՝ մասնագետները: Պատճառը, կ'անգիտանանք, բայց կը հաւատանք, որ եթէ ընթերցասեր սերունդ մը կ'ուզենք պատրաստել, պէտք է փոքր տարիքէն մանուկները վարժեցնենք ընթերցելու՝ անոնց տրամադրելի դարձնելով բազմաբնոյթ գրականութիւն, դաստիարակչական խաղեր, տպագրուած կամ առցանց միջոցներով:

Այս յօդուածով պիտի փորձենք անդրադառնալ վերջին 10 տարիներուն պատրաստուած մանկական եւ մանկապատանեկան զանազան առցանց յաւելուածներու եւ կայքերու: Համացանցի մեր դարուն, երբ տպագիր թերթեր կը դադրին՝ իրենց տեղը զիջելով առցանց տարբերակներու, մանուկներու եւ պատանիներու ուղղուած նախաձեռնութիւններուն մեծ մասը բնականաբար ստեղծուեցաւ առցանց գործածութեան համար՝ բջջային հեռախօսներու յաւելուածներու եւ կայքերու միջոցով:

Այսու, կը փափաքիմք նշել արեւմտահայերէնով պատրաստուած հետեւեալ յաւելուածներն ու կայքերը.

- Յաւելուածներ (applications)
- World of colors – Գոյներու Աշխարհ PTIT – Փթիթ
- World of shapes – Ձեւերու Աշխարհ Gus On the Go
- World of letters – Գիրերու Աշխարհ
- World of numbers – Թիւերու Աշխարհ

- Կայքեր (websites)
- www.pokrig.org
- www.armlands.com
- www.teaov.org (ԺողիՏ պարբերաթերթի PDF)
- www.lalanouaran.com/hy
- www.soundcloud.com/a-sarkissian
- www.aghvorpaner.com
- www.e-ptit.com

Վերոյիշեալներուն կողքին Գալուստ Կիւպէնկեան Հիմնարկութեան Հայկական Բաժանմունքի (ԳԿՀՀԲ) հովանաւորութեամբ՝ youtube-ի վրայ ստեղծուած է **Երդիք** տեսերիզներու շարքը, թէ՛ մանուկներու (Ակոյլ Տուկոյլ) եւ թէ՛ պատանիներու (Ալինս Բալնիս) համար: Նաեւ ԳԿՀՀԲ-ի հովանաւորութեամբ ստեղծուած է **Գիտ մը Նիւթ մը** գիտական տեսերիզներու շարքը: Youtube-ի վրայ կարելի է գտնել նաեւ մանուկներու համար բազմաթիւ տեսերիզներ եւ հեքիաթներ, որոնց մասին ամբողջական տեղեկութիւն եւ այլազան աղբիւրներ կարելի է քաղել ԳԿՀՀԲ-ի **Չնտուկ** (www.zndoog.com) եւ ՀԲԸՄ-ի **Ատլաս** (www.agbuatlas.org.wa) տեղեկատու կայքերէն:

Տեղին է նշել, որ ԳԿՀՀԲ-ի պատասխանատուները արեւմտահայերէնի պաշտպանութեան եւ գոյատեւումի ի խնդիր իրենց այլազան ծրագիրներուն մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն ժամանակակից մանկապատանեկան գրականութեան ծանօթ գիրքերու թարգմանութեան ու արեւմտահայերէն լեզուով հրատարակութեան: Այս ծիրին մէջ Չարդիս մատենաշարով Փարիզի «Նոր Յառաջ»-ի գործակցութեամբ ցարդ հրատարակուած է 6 գիրք:

(www.yertik.com)

Եւական է, որ գործող բոլոր մանկապատանեկան կայքերն ու յաւելուածները արժանանան բացառիկ ուշադրութեան, ունենան կանոնաւոր նիւթական յատկացումներ, որպէսզի անելի արագ յաճախականութեամբ թարմացնեն իրենք-զիրենք՝ թէ՛ բովանդակութեան եւ թէ՛ մատուցման գործիքներու առումով: Գաղտնիք չէ, որ մանուկներ եւ պատանիներ շուտ կը ձանձրանան. անոնք անընդհատ նորութեան եւ փոփոխութեան հետամուտ են՝ ի տարբերութիւն տարեցներու: Ուստի իրենց հրամցուող ամէն ինչ պէտք չէ «հիննայ», այլ կանոնաւորաբար հարստանայ ու բարելաւուի:

Արեւմտահայ մանկապատանեկան մարզին մէջ ցարդ կատարուածը գնահատելի է, մանաւանդ եթէ բաղդատենք երկու տասնամեակ առաջուայ վիճակին, սակայն բաւարար չէ: Հարկ է, որ այդ կարեւոր մարզը նոր նախաձեռնութիւններով հարստանայ, որպէսզի հայ նոր սերունդը իր տրամադրութեան տակ ունենայ հարուստ հաւաքածոյ մը գիրքերու, պարբերաթերթերու, յաւելուածներու եւ կայքերու՝ այլազան բովանդակութեամբ եւ մատուցման զանազան միջոցներով, որպէսզի մանուկ թէ՛ պատանի հայ ընթերցողը իր նախասիրութեան համեմատ, ընտրանքի առիթ ունենայ կարդալու, խաղալու կամ պրպտելով սորվելու: Որքան ցանկալի է, որ հայ ազգի հարուստ անհատներ ու կազմակերպութիւններ քարակերտումէ անելի հետաքրքրուին մարդակերտումով եւ յաւելեալ պիտոճէ տրամադրեն ֆինանսաւորելու ծրագիրներ, որոնք կ'օգնեն, որ հայ նոր սերունդը հայօրէն ծաղկի եւ սփիւռքի ձուկարանին մէջ պահէ իր մայրենի լեզուն ու մշակոյթը: ■

"SAFE YOU": UN ESPACE VIRTUEL SÛR POUR LES FEMMES ET LES FILLES

par Maral SIMSAR

Selon une étude de l'Organisation mondiale de la Santé (OMS) de 2021, chaque jour, 137 femmes sont tuées dans le monde par un membre de leur famille et une femme sur trois subit des violences physiques ou sexuelles au cours de sa vie. Il a été constaté que pendant la pandémie du Covid 19 la violence contre les femmes et les filles s'est intensifiée dans tous les pays.

«16 Jours d'activisme contre la violence basée sur le genre» est une initiative mondiale de la société civile qui démarre chaque année le 25 novembre, la Journée internationale pour l'élimination de la violence à l'égard des femmes, et prend fin le 10 décembre, qui marque la Journée des droits humains. En soutien à cette initiative, le Secrétaire général des Nations Unies a lancé en 2018 la campagne «Tous UNiS, pour mettre fin à la violence à l'égard des femmes d'ici à 2030», qui se déroule parallèlement à la campagne «16 Jours d'activisme».

Le 2 décembre 2022, dans le cadre de cette campagne, les missions permanentes de l'Arménie, de l'Argentine, de Chypre et de la Finlande auprès de l'Office des Nations Unies et d'autres organisations internationales à Genève avaient organisé un événement parallèle sur "l'innovation et les réponses fondées sur les données pour mettre fin à la violence basée sur le genre".

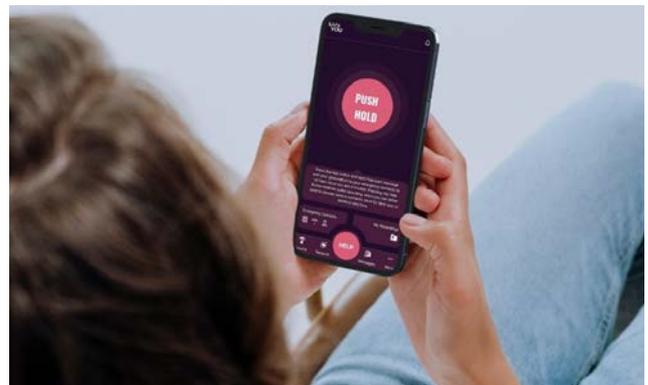

Les panelistes, Mme Reem Alsalem, Rapporteuse spéciale des Nations Unies sur la violence à l'égard des femmes et des filles, ses causes et ses conséquences, Mme Monica Ferro, directrice du Bureau du Fonds des Nations Unies pour la Population (UNFPA) à Genève, Mme Adriana Quinones, Directrice a.i. du Bureau de liaison d'ONU Femmes à Genève ainsi que Mme Anne Lavanchy, professeure de l'École de Travail Social, HES-SO Genève, ont présenté la question sous différents angles, en élaborant sur les défis et les opportunités que l'innovation et la technologie offrent pour la prestation de services aux victimes et aux survivants. La conversation a également porté sur les moyens d'améliorer la collecte de données fiables pour mieux

servir les actions politiques aux niveaux national et international.

Un exemple de réussite dans ce domaine est l'application "Safe YOU", développée par de jeunes entrepreneuses sociales arméniennes. L'initiatrice du projet, Mariam Torosyan, était venue d'Arménie pour la présenter lors de cet événement.

Safe YOU est une solution technique innovante qui vise à briser les barrières structurelles de la société afin de protéger et d'autonomiser les femmes. Il s'agit d'une application mobile qui fournit une aide d'urgence immédiate aux femmes risquant d'être victimes de violences, et qui sert de passerelle entre les femmes et les services préexistants (c'est-à-dire les refuges/ONG, les professionnels de la santé, les travailleurs sociaux) qui ont du mal à atteindre leurs bénéficiaires, en raison de contraintes géographiques ou financières. En offrant un accès gratuit à ces services, Safe YOU renforce l'autonomie sociale et économique des femmes concernées, ce qui réduira leur vulnérabilité à la violence liée au genre.

Le concept est relativement simple. Il suffit d'appuyer sur un bouton pour envoyer un signal d'alerte, et activer un enregistrement audio ainsi que la fonction de géolocalisation. Chaque utilisatrice peut présélectionner une liste de sept contacts dont trois membres de sa famille ou amis proches, trois ONG ou structures spécialisées et un service de la police, lesquels recevront chacun le message d'alerte. De surcroît, Safe YOU est doté d'un système de sécurité qui permet de cacher ou de camoufler la vraie application.

Dans la section réseaux, l'utilisatrice peut accéder aux coordonnées des ONG, des services publics ou des professionnels dans sa région qui peuvent lui porter secours.

L'application propose également des forums pour des discussions anonymes entre pairs au sein de la communauté et des consultations gratuites avec des professionnels agréés, tels que des médecins, des avocats ou des psychologues. >>>

"SAFE YOU": UN ESPACE VIRTUEL SÛR POUR LES FEMMES ET LES FILLES

➤➤➤ Safe YOU est également une plateforme qui permet aux parties prenantes d'accéder à des outils de gestion de cas et à un système d'analyse de données conçu pour collecter des données non personnellement identifiables (non-PII) et fournir des recommandations politiques fondées sur des preuves.

Safe YOU a déjà reçu un nombre de prix et reconnaissances prestigieuses. Ainsi, en 2021 elle a été acceptée dans le programme *Google for Startups* en tant que startup innovante visant à atteindre un des objectifs de développement durables des Nations Unies à savoir, la promotion de l'égalité des sexes. En 2022, l'application a été reconnue comme un bien public numérique (*Digital Public Good*) visant à atteindre le même objectif de développement durable des Nations Unies. Toujours en 2022, Safe YOU a été l'un des 10 gagnants, parmi 300 candidats, du Défi d'innovation conjoint 2022 (*UNFPA Joint Innovation Challenge*) de l'UNFPA, de l'OMPI, de l'UIT et de l'ITC. Elle a également été l'un des gagnants du programme *Boost* du PNUD pour les femmes innovatrices et figure dans le catalogue Digital X de cette organisation.

Mariam Torosyan, qui est à l'origine de cet outil d'avant-garde, est la fondatrice et PDG de l'entreprise sociale *Impact Innovations Institute*. Avec une formation pluridisciplinaire en droit, technologies innovantes et anthropologie, elle a été pendant cinq ans active-

ment engagée dans des startups technologiques. Plus tard, c'est en travaillant sur un projet de recherche du Groupe de la Banque mondiale et de l'Initiative sur la violence sexuelle qu'elle s'est penchée sur la problématique de la violence envers les femmes. Mais c'est un autre incident qui sera le point de départ de Safe YOU.

«J'étais enceinte de ma fille et une dame d'un certain âge m'a dit: "Ne t'en fais pas, la prochaine fois ce sera un garçon". J'ai alors pris conscience de la place de second rang accordée aux femmes, et ma décision était prise. Je lutterai pour les droits des femmes, contre la violence faite à leur rencontre, mais aussi pour les autonomiser» explique Mariam.

En 2020 Mariam fonde son entreprise sociale, qui développe et lance Safe YOU en Arménie. L'application a actuellement 27 000 utilisatrices en Arménie, en Géorgie et en Irak et regroupe plus d'une soixantaine d'ONG et de services publics spécialisés dans ces pays. A ce jour, plus de 14'000 alertes ont été transmises et 8'000 consultations ont eu lieu via l'application.

APPLICATIONS ET SITES WEB EN ARMÉNIEN OCCIDENTAL POUR ENFANTS ET ADOLESCENTS

Dans un article publié en arménien (voir page 7), Vergine et Garo Aprahamian présentent une liste d'applications et de sites web disponibles pour enfants et adolescents qui parlent l'arménien occidental.

Applications:

World of colors – Գոյներու Աշխարհ
PTIT – Փթիթ
World of shapes – Ձևերու Աշխարհ
Gus On the Go
World of letters – Գիրերու Աշխարհ
World of numbers – Թիւերու Աշխարհ

Sites web:

www.pokrig.org
www.armlands.com
www.teaov.org (sélectionner ԺՊԻՏ dans le menu)
www.lalanouaran.com/hy
www.soundcloud.com/a-sarkissian
www.aghvorpaner.com
www.e-ptit.com

Pour une liste complète de sites destinés aux enfants et adolescents et d'autres informations utiles, visitez: www.zndoo.com de la Fondation Calouste Gulbenkian, et www.agbuatlas.org.wa de l'UGAB. ■

L'application a déjà fait ses preuves. En effet, elle a sauvé la vie d'une femme et de son enfant des coups du conjoint en Géorgie et l'enregistrement audio a été admis comme preuve par le tribunal pour condamner l'agresseur.

Safe YOU est maintenant en voie de devenir un produit mondial. *"En 2023, l'application sera disponible également au Rwanda et au Zimbabwe. Par ailleurs, nous avons conclu des accords avec des partenaires au Maroc, en Egypte et en Palestine, et attendons la réponse de notre demande de financement à Global Innovation Fund"* se réjouit Mariam Torosyan. *"Pour nous étendre dans différents pays, nous avons collaboré avec des ONG locales, des organisations internationales, ambassades etc. Nous bénéficions principalement du soutien de l'UNFPA dont un des objectifs est de parvenir à l'égalité des sexes et à autonomiser toutes les femmes et les filles. Les bureaux de cette organisation dans différents pays en voie de développement nous mettent en contact avec les ONG locales et nous fournissent de la documentation sur la situation en la matière dans le pays concerné. Cela nous facilite la tâche dans notre but de devenir un fournisseur d'innovations au niveau mondial".*

Safe YOU dispose certainement de tous les atouts pour atteindre ce but et placer l'Arménie au centre du combat pour les droits des femmes. ■

M.S.

NOUVELLE ACQUISITION DE LA BIBLIOTHÈQUE SAINT GRÉGOIRE DE GENÈVE

par Garabed YELEGEN

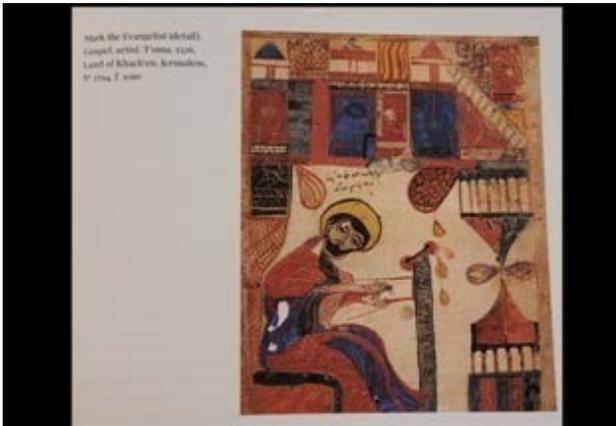
Récemment la bibliothèque a acquis le livre intitulé "*Manuscript Heritage of Artsakh and Utik*", co-écrit par Hravard Hakobyan, Tamara Minasyan et Vahe Torosyan, édité en Arménie en 2022.

Le livre présente des manuscrits du 5ème au 19ème siècles écrits en Artsakh (Haut Karabakh) et à Utik (région nord-est d'Artsakh)

Ces deux régions faisaient partie durant les 10e et 12e siècles de la province de la Grande Arménie (Arménie de l'époque romaine).

Les auteurs ont répertorié 493 manuscrits, écrits dans 114 endroits, en grande majorité dans 23 différents monastères, mais aussi dans des églises et des villages de ces régions. Seule une partie de ces manuscrits a survécu à l'histoire.

Les manuscrits traitent des thèmes de la religion, de l'histoire, de la philosophie, de la géographie, de la langue, de la grammaire. Ils sont illustrés par l'auteur, ou ultérieurement par des moines ou des laïcs.

Une partie de ces manuscrits est conservée à la bibliothèque nationale (Maténadaran) à Erevan. Mais des manuscrits se trouvent également chez les pères mekhitaristes (arméniens catholiques) à Saint Lazare à Venise et à Vienne en Autriche, au patriarcat arménien de Jérusalem et chez des particuliers.

Une bonne partie des manuscrits a été détruite lors des différentes invasions mongoles, seldjoukides et ottomanes. Certains manuscrits ont pu être sauvés en payant une rançon aux envahisseurs.

Fort heureusement, les manuscrits arméniens contiennent un colophon qui référence les livres. Grâce à ces colophons, nous savons que certains manuscrits, aujourd'hui disparus, ont existé.

A la fin du livre, un album regroupe les illustrations et une liste mentionne l'auteur, le lieu d'écriture, la date d'écriture et le lieu de conservation.

CRÉATION DE L'ASSOCIATION SANTÉ SUISSE-ARMÉNIE À GENÈVE

Nous avons le plaisir d'annoncer la création de l'**Association Santé Suisse-Arménie (ASSA)**, à but non lucratif, basée à Genève.

Son but est le partage et la mise en réseau de compétences en lien avec la santé et la récolte de fonds et/ou d'aide humanitaire sous toute forme pour des projets de santé en Arménie.

Les fondateurs Ani Nigolian, présidente, et Haïg Nigolian, trésorier, souhaitent ainsi représenter un groupe de soignants suisses d'origine arménienne ou sympathisants dans le but précité. Ils espèrent notamment collaborer étroitement avec l'ONG «Santé Arménie», association française très active créée par le Pr Arsène Mekinian à Paris (<https://www.santearmenie.org>).

Si vous souhaitez devenir membre, il suffit de suivre le lien suivant:

<https://www.surveymonkey.com/r/DMYVSCCK>

et remplir vos coordonnées. Ceci n'implique aucune cotisation ni participation particulière obligatoire. Vous serez informés de la première assemblée générale qui aura lieu prochainement.

Si vous souhaitez partager vos idées en lien avec ce projet ou vous impliquer de manière active dans l'association, n'hésitez pas à contacter directement les fondateurs à l'adresse:

santesuissearmenie@gmail.com ■

Les monastères étaient également des lieux d'éducation. Par exemple, le monastère fondé par le père Mkhitar Gosh au 12e siècle, a été en même temps un collège où on enseignait la religion, le grec, le latin, la grammaire et la calligraphie. Ce monastère est devenu tellement célèbre que les étudiants d'autres régions venaient y étudier. Mkhitar Gosh a lui-même écrit 190 fables. Nous avons un exemplaire récemment édité de ces fables dans notre bibliothèque.

La photo ci-dessus est une illustration du fameux copiste Toma provenant de Khachen, une principauté arménienne médiévale dans la province historique d'Artsakh.

Signalons aussi que nous avons cinq autres livres sur les manuscrits, à la disposition des lecteurs. ■

ԹՈՒՐԵԱԿԱՆ ՍՓԻՒՔ

Արայիկ ՄԿՐՏՈՒՄԵԱԼ

Թուրքական սփիւռքի մասին խօսելիս առաջին հերթին հարկաւոր է ուշադրութիւն դարձնել մի քանի գործօնների՝ գոյացման պատճառներ, թուրքական, տեղաբաշխուածութիւն, *ինտենսիւութիւն*, նպատակ, տնտեսական ու ֆինանսական հնարաւորութիւններ, քաղաքական ու ազգային ազդեցութիւն:

Թուրքական սփիւռքը սկսել է ձևաւորուել անցեալ դարի 50-60 ականներին: Իհարկէ դրանից առաջ էլ եղել են տեղաշարժեր, բայց որպէս այդպիսին, թուրքական բնակչութեան զանգուածային տեղափոխում այլ երկրներ, հիմնականում տեղի ունեցաւ հենց 50-60 ականներին: Թուրքական սփիւռքը, ի տարբերութիւն, հայկականի, ոչ թէ ձևաւորուել է սպանդից փրկուելու, ֆիզիկական բնաջնջումից խուսափելու համար, այլ կրել է և ունի յստակ արտայայտուած պետական մշակուած քաղաքականութիւն:

2019թ. թուրքական տուեալներով թուրքական սփիւռքում ապրում են մօտ 3.4 մլն մարդիկ, իսկ եւրոպական շատ ամսագրերի ու հետազոտութիւնների կարծիքով, նրանց թիւն իրականում ամենաքիչը երկու անգամ աւելին է, այսինքն 6.8-7 մլն: Թուրքերը հիմնականում տարածուած են եւրոպայում, մասնաւորապէս Գերմանիայում, Ֆրանսիայում, Մեծ Բրիտանիայում, Բուլղարիայում, Շուեդիայում, Դանիայում, Բելգիայում, Շուեյցարիայում: Համեմատաբար փոքր զանգուածներ կան այլ երկրներում Մակեդոնիա, Լիտուա և այլն:

Առաջին հերթին պետք է նշել, որ դեռևս 60-ականներին, պատերազմից շատ արագ վերականգնուող Եւրոպան, մասնաւորապէս Գերմանիան, աշխատուծի շատ մեծ կարիք ուներ և այդ բացը լրացնողներից մեկը եղաւ թուրքական պետական-պաշտօնական կազմակերպուած *միգրացիան*:

Գերմանացիները ցանկանում էին ունենալ էժան աշխատող և թուրքական «գաթերբայթերները», այսինքն էժան աշխատող հանդիսացող *միգրանտները* շատ արագ սկսեցին հաստատուել Եւրոպայում:

Այսօր նրանց ներկայութիւնը բաւական զգալի է. յատկապէս Ֆրանսիայում, Գերմանիայում: Թուրքական սփիւռքը այսօր ևս ունի թուրքական պետական շատ մեծ ուշադրութիւն և աջակցութիւն: Թուրքիան ամէն ինչ անում է, ինչքան հնարաւոր է աւելի ուժեղ սփիւռք ունենալու համար՝ սկսած *միգրացիայից*, մինչև կանոնաւոր ուսուցչական *կադրեր* ուղարկելը: Աւստրիայում օրինակ, կար մի պահ, երբ կառավարութեան որոշման համաձայն թուրք իմամները, որոնք գալիս էին և ուսուցչութիւն անում թուրքական բնակչութեան համար, աշխատավարձ էին ստանում հենց ավստրիական կառավարութիւնից:

2016թ. տուեալներով Եւրոպայում կայ մօտ 160 հազար թուրքական տնտեսական կազմակերպութիւն, որոնք միասին ունեն 640 հազարից աւել թուրք աշխատողներ և նրանց դրամական շրջանառութիւնը կազմում է տարեկան 32 մլրդ եւրո: Այդ թիւը հաւանաբար աճել է վերջին մի քանի տարում:

Ինչպէս վկայում են հենց թուրքերը. «Մեր նպատակն է ունենալ աշխարհում ոչ ամենաբազմաթիւ, բայց ամենաուժեղ սփիւռքը»: Մինչև 2023թ. նախատեսուած է թուրքական սփիւռքը դարձնել աշխարհի երեք ամենաուժեղ սփիւռքերից մեկը, տարեկան 100 մլրդ դոլար շրջանառութեամբ, իսկ Թուրքիան՝ աշխարհի 10 ամենամեծ և ամենաուժեղ տնտեսութիւններից մեկը: Հաշուի առնելով այն *ինտենսիւութիւնը*, որ կայ թուրքական սփիւռքի զարգացման տեմպերում, այդ ամէնն այնքան էլ անհաւանական չի թուում: Իհարկէ չենք կարող ասել, թէ թուրքական սփիւռքը ամենակարող և ամենակուլ մի վիշապ է, բայց նրանց ներկայութիւնը խիստ զգալի է, որոշ դէպքերում ծանրակշիռ: Այդ ամէնն անհանգստացնում է նաև եւրոպացիներին, որոնք շատ ուրախ էին էժան աշխատողի համար և 80-ականներին կարծում էին, որ. «թուրքերն ինչպէս եկել են, այնպէս էլ կգնան»: Բայց թուրքերը ոչ միայն չգնացին, այլև շարունակում են շատանալ: Հետաքրքիր է, որ գերմանական յայտնի պարբերական Der Spiegel-ը դեռևս 1973թ. գրել է. «Թուրքերը գալիս են: Փրկեցեք ինքներդ ձեզ»:

Երդողանի շրջապատը մեկ անգամ չէ, որ յայտարարել է, որ Եւրոպայի ապագան թուրքական է: Այս հաւակնոտ ծրագիրն իրագործելու համար թուրքերը ոչ մի միջոց չեն խնայում: Ընթանում է նաև այսպէս կոչուած փորձի փոխանակման *ստրատեգիա*: Մեծ թուով *միգրանտներ* պետական աջակցութեամբ մեկնում են Եւրոպա՝ սովորելու, հմտանալու, հարստանալու և հետ վերադառնալու, իսկ այդ ընթացքում Թուրքիան միաժամանակ երկու հարց է լուծում՝ ազատուելով գործազուրկների մի խոշոր մասից և դրա փոխարեն իր քաղաքացիներին եւրոպական հմտութիւններ է տալիս, ընդ որում նրանց հաշուին: Գաղտնիք չէ, որ *միգրանտների* հարցը Թուրքիան ամէն կերպ օգտագործում է իր քաղաքական նպատակներն առաջ տանելու համար: Յատկապէս արաբական գարնանից յետոյ, երբ Թուրքիան *ակտիւոր*էն մտաւ խաղի մէջ (2015թ. սկսած ամէն ինչ աւելի է թեժացել), Եւրոպան յայտնուեց նաև *միգրացիոն տեռորի* ճշման տակ: Եւրոպացիները հսկայական գումարներ են վճարում թուրքերին, որպէսզի նրանք *միգրանտներին* պահեն Թուրքիայում, իսկ թուրքերը յաջող կերպով *շատնաժ* են անում, ամէն անգամ սպառնալով, որ կը բացեն սահմանները: Հենց միայն անցեալ տարի թուր- >>>

ԹՈՒՐԵԱԿԱՆ ՍՓԻՌԸ

>>> քերի ակտիւ թողտուութեամբ հազարաւոր միգրանտներ յարձակուել էին յոյս-թուրքական սահմանների վրայ և ամէն կերպ փորձում էին անցնել Յունաստան: Բանը հասել էր նրան, որ պորտուգալական յատուկ ջոկատներ էին եկել այդ խայտառակութիւնը կանգնեցելու համար: Գաղտնիք չէ, որ միգրանտների անուան տակ թուրքերը նաև ակտիւ ահաբեկչական հովանավորչութիւն են անում իրենց թշնամիների, յատկապէս Յայաստանի և ուրիշ ոչ-բարեկամ երկրների վրայ ճշումներ գործադրելու համար:

Երոզողանը կոչ է անում օգտագործել բոլոր հնարաւորութիւնները, սովորել ֆրանսերէն, գերմաներէն, բայց չծուլուել, հարստանալ, հզօրանալ: Թուրքերը փորձում են ինտեգրուել ու միաժամանակ թուրք մնալ, այդ իսկ պատճառով էլ ԱՄՆ-ում և Եւրոպայում զնայով աւելանում են թուրքական մզկիթները, խանութներն ու ռեստորանները, գրախանութները, կինոթատրոնները, բազմանում են անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն լեզուներով թուրքական ու թուրքամետ և հակահայկական գրականութիւն և սիւթեր:

Թուրքական սերիալներն ու ֆիլմերը ցուցադրում են 100-ից աւել երկրներում իրենց սփիւռքի հայրենակիցներին ազգայնօրէն հսկելու և ոչ թուրքերին նաև մշակութապէս կառավարելու, սնելու համար: Թուրքիան իր սփիւռքի միջոցով ճշում է գործադրում Եւրոպայի վրայ և ըստ իրենց յայտարարութիւնների, ամէն ինչ պէտք է անել, որ Եւրոպայում ամէն կերպ տապալուեն հայկական բանաձևերը, մերժուեն Յայոց Տեղասպանութեան մասին նախագծերը:

Թուրքական սփիւռքը աննկատելիօրէն շրջապատում է հայկական զանգուածներին, փորձելով նրանց հետ մրցակցել տնտեսական, քաղաքական, մշակութային և ֆինանսական ոլորտում: Թուրքերն ամէն ինչ անելու են, որ ԱՄՆ-ի և Եւրոպայի հայկական համայնքները զրկուեն տնտեսական, ըստ այդմ քաղաքական ու ֆինանսական ազդեցութիւններից և միաժամանակ ամէն ինչ անում են ծանրութեան նժարն իրենց կողմը թեքելու համար: Իսկ դրան ի պատասխան, հայկական սփիւռքը շարունակում է մնալ բաւական անկազմակերպ և նոյնիսկ նորմալ յարաբերութիւններ չկան Յայաստանի Յանրապետութեան հետ այն դէպքում, երբ թուրքական սփիւռքը թուրքական պետութեան յատուկ զէնքերից մէկն է: Թուրքերը ձգտում են տնտեսապէս ոչնչացնել հայկական սփիւռքը և հայերին ու Յայաստանին հասցնել ևս մէկ ծանր հարուած:

Թուրքական սփիւռքն առայժմ այնքան հզօր չէ, որ կարողանայ հայերին ճզմել ու ոչնչացնել, բայց արդէն իսկ կարողանում է հակադրուել: Պէտք է յիշեցնենք, որ

թուրքական գործօնը շարունակում է անընդհատ աւելանալ և թուրքերն օգտագործում են նաև իսլամը՝ փորձելով կրօնական ազդեցութիւնը ևս թեքել իրենց կողմը՝ թուրքերին դարձնելով մահմետական աշխարհի ազնուականները: Թուրքերը նոյնիսկ իսլամական ԵՌԲԵՍՍԿՕ ունեն հիմնադրած և եւրոպական բազում երկրներում օրենսդիր կորպորաներում կան թուրք գործիչներ, բազմաթիւ թուրք յայտնիներ ինտեգրուած են եւրոպական հասարակութեանը, իսկ թուրքական սփիւռքի համար յատուկ գործում է յաջողակների փառատօս, որտեղ ամէն տարի մրցանակաբաշխութիւն է տեղի ունենում և ամէն ինչ արւում է աշխարհում թուրք հարուստների, գրողների ու գործիչների ազդեցութիւնն ու դերը մեծացնելու համար:

Թուրքական մզկիթ Շոււեցարիայի Վանգեն-Բայ-Օլթէն քաղաքում (Wikimedia)

Իհարկէ թուրքական սփիւռքն ինչ որ գերյաջող ծրագիր չէ, նրանց մեծ մասը շարունակում է մնալ անգրագետ և չինտեգրուող, և թուրքերն առայժմ այն ոյժը չունեն, որը ցանկանում են, բայց վստահեցնում են, որ նման գործելակերպով նրանք մօտ ապագայում ունենալու են շատ հզօր և ազդեցիկ, խիստ ազդեցիւ և հարուստ սփիւռք, որն առաջինն իր գէնքը մերկացնելու է հէնց հայերի դէմ: Յաջորդ հայ-թուրքական պատերազմը կարող է տեղի ունենալ դրսում և այդ տնտեսական-ֆինանսական-մշակութային պատերազմում հայերի վիճակը խիստ ծանր է լինելու: Պէտք չէ յուսալ, որ եւրոպացիները կը կանգնեցնեն այդ հեղեղը, ինչպէս նաև պէտք չէ կարծել, որ թուրքերը չեն դառնայ այնքան ուժեղ, ինչքան ցանկանում են:

Մենք մեր մաշկի վրայ զգացիւք թշնամուն թերագնահատելու հետևանքները: Պէտք է կանգնեցնել հասունացող աղետը քանի դեռ ուշ չէ: Իսկ դրա համար մեզ պէտք է ուժեղ և հզօր, միաբան Յայկական Սփիւռք: ■

Ա.Ա.

(Յեղիսակի Ֆէյսրութեան էջից)

PREMAT S.A.

IMPORT & EXPORT

9, RUE DES ALPES
CH - 1201 GENEVE
TEL. 022 731 69 35

Nettoyages

Tél. +41(0)22 785 01 85

15, ch. Pré-de-la-Fontaine
1217 MEYRIN
Fax +41(0)22 980 02 37
E-mail big-net@big-net.ch

www.big-net.ch

UNE NOUVELLE PLATEFORME ÉDUCATIVE POUR LES ENFANTS ET ADOLESCENTS ARMÉNIENS DE LA DIASPORA

Nous traversons actuellement une révolution digitale où les technologies de l'information et de communication (TIC) font partie intégrante de notre quotidien. Aujourd'hui, il est important d'initier nos enfants aux nouvelles technologies afin qu'ils puissent innover, créer et avoir un impact positif sur le monde de demain et cela, quel que soit le métier qu'ils choisiront. De surcroît, les formations dans ce domaine permettent aux jeunes de développer l'esprit logique et analytique mais également la créativité.

L'Arménie est l'un des pays à l'avant-garde de l'éducation aux nouvelles technologies. Depuis une dizaine d'années, les jeunes de 10 à 18 ans y sont formés gratuitement via des initiatives innovantes tels que les laboratoires d'ingénierie Armath et les centres TUMO.

Depuis peu, KnowWay, une nouvelle plateforme de formation en ligne, offre des cours conçus spécialement pour les enfants et adolescents arméniens de la diaspora. Parmi les cours proposés, citons la programmation informatique, le développement de jeux vidéo, la conception graphique, la conception des personnages, le jeu d'échec et la musique.

Le fondateur Hakob Tagayan est programmeur chez Renderforest Armenia. Il était de passage à Genève en novembre 2022. *"Dans le passé, j'ai travaillé chez TUMO, puis sur des plateformes éducatives pendant plus de 4 ans. L'enseignement me plaisait ainsi que les contacts avec les enfants et adolescents. J'ai alors décidé de commencer mon propre*

projet éducatif. Pendant cette période j'avais noué des amitiés avec d'autres jeunes spécialistes, qui m'ont aidé à élaborer le projet" explique t-il. *"Mes amis et moi-même travaillons dans nos domaines de spécialisation respectifs et KnowWay est notre "hobby" à travers lequel nous essayons de transmettre nos compétences aux jeunes arméniens."*

Tous les professeurs sont dotés de qualifications élevées et de plusieurs années d'expérience dans l'enseignement. Hakob Tagayan fait remarquer que *"les cours sont destinés uniquement aux enfants (dès 6 ans) et adolescents vivant en dehors de l'Arménie où il existe un nombre important de centres de formation gratuite pour les locaux."*

La langue de l'enseignement est l'arménien *"car nous pensons que cette plateforme peut aider les étudiants*

à développer leurs connaissances de la langue arménienne" souligne t-il. *"Le premier cours est toujours individuel et gratuit. Nous faisons connaissance avec l'élève et lui présentons le programme. Cela nous permet de nous faire une idée sur ses connaissances dans le domaine du cours choisi et son niveau d'arménien. Ainsi, nous formons les groupes en assurant une certaine homogénéité. Bien entendu, tous les professeurs maîtrisent l'anglais et un certain nombre de termes techniques utilisés dans les cours sont en anglais."*

Les horaires des cours sont flexibles et peuvent être fixés d'un commun accord entre le professeur et les élèves. Les prix appliqués sont beaucoup plus abordables que ceux du marché dans les pays où vivent la plupart des Arméniens de la diaspora. Par ailleurs, il n'existe pas de frais complémentaires étant donné qu'il suffit d'avoir un ordinateur et les logiciels utilisés sont téléchargeables gratuitement.

La plateforme vise également à mettre en réseau les jeunes arméniens vivant dans différents pays. Les groupes sont composés de 3 à 4 élèves qui communiquent en ligne entre eux et réalisent des projets ensemble pendant la durée du cours. Hakob Tagayan pense qu'avec le temps, un réseau d'Arméniens spécialisés dans les TIC se mettra en place. Il se réjouit que la plupart des projets de programmation proposés par ses élèves sont en lien avec l'Arménie. *"Nous avons déjà des cas où nos élèves sont venus se rencontrer en Arménie"* dit-il.

Selon lui, les cours collectifs sont préférables et plus efficaces. Ceci dit, KnowWay offre également des cours individuels selon la demande. *"Nous avons nos programmes mais privilégions l'approche individuelle afin d'assurer un enseignement de qualité"* indique t-il.

Avec sa vision novatrice, KnowWay offre aux jeunes arméniens de la diaspora un nouveau support pour tisser des liens avec leurs pairs vivant dans d'autres pays, améliorer leur niveau d'arménien et créer un réseau de spécialistes arméniens en TIC. ■

M.S.

Pour plus d'information:

<https://knowway.am/>

<https://instagram.com/knowway.am?igshid=YmMyMTA2M2Y=>

BLOCUS DU CORRIDOR DE BERDZOR

INTERPELLATIONS À L'ASSEMBLÉE FÉDÉRALE

"Haut-Karabagh: La Suisse peut-elle contribuer à éviter un nouveau génocide des Arméniens?"

C'est le titre des deux interpellations parlementaires déposées au Conseil des États et au Conseil national le 15 décembre 2022, quelques jours après le début du blocus du corridor de Berdzor (Latchine) par des pseudo-écologistes azéris.

Les auteurs, le Conseiller aux États Charles Juillard (Le Centre/JU) et le Conseiller national Nicolas Walder (Les Verts/GE), demandent au Conseil fédéral:

1. S'il est disposé, par ses bons offices, à intervenir plus directement dans la région, éventuellement à se coordonner avec la communauté internationale, notamment avec la France et les États-Unis, pour faire pression sur l'Azerbaïdjan afin de ne pas permettre un génocide à l'encontre des Arméniens du Haut-Karabagh;
2. S'il est prêt, en qualité de prochain membre du Conseil de sécurité de l'ONU, également de concert avec la France qui a déjà condamné ces actes violents, d'attirer d'urgence l'attention de ce Conseil sur ce dossier.

Les deux interpellations n'ont pas encore été traitées au conseil.

Notons que la veille du dépôt de ces interpellations, le groupe parlementaire d'amitié Suisse-Arménie (PGArm) avait organisé une conférence de presse au Centre de presse du Palais fédéral avec la participation des Conseillers aux États Carlo Sommaruga et Lisa Mazzone (co-présidents du PGArm), du Conseiller national Michel Matter, également membre du PGArm, et du Secrétaire général du PGArm Sarkis Shahinian.

LA COMMISSION DE POLITIQUE EXTÉRIEURE DU CONSEIL DES ÉTATS DEMANDE L'INTERVENTION DU CONSEIL FÉDÉRAL AU CONSEIL DE SÉCURITÉ DE L'ONU

Le 11 janvier 2023, la Commission de politique extérieure du Conseil des États a examiné l'initiative cantonale "Pour la survie de l'Arménie" déposée par le Canton de Genève (Résolution R1005 votée par le Grand Conseil le 14 octobre 2022) ainsi que la pétition "Les Arméniens du Haut-Karabagh ont le droit à la vie et à l'autodétermination" du Comité Suisse-Karabagh (réunissant 21000 signatures, déposée le 14.12.2020).

Elle a décidé de ne donner suite ni à l'initiative cantonale, ni à la pétition, respectivement par 9 voix contre 0 et 2 abstentions, et par 9 voix contre 2.

Cependant, préoccupée par la situation humanitaire et les violations du droit international, la Commission a décidé par 8 voix contre 2 et 1 abstention, d'adres-

Հայաստանի համահայկական հիմնադրամ
Hayastan All Armenian Fund

Զուիցքերիոյ Յանձնախումբ

Chers compatriotes, chers amis,

L'heure est de la plus haute gravité. L'Arménie est en danger. L'Artsakh est en danger. Les menaces explicites proférées par les dirigeants azéris et turcs, leurs références au génocide de 1915, les positionnements militaires récents et les actes de barbarie de la soldatesque azérie ne laissent aucun doute sur les intentions de Bakou et d'Ankara.

Que prévoyons-nous pour 2023?

Sur le terrain, les habitants des villages frontaliers arméniens restent fermes sur leurs positions. Ils forment des groupes d'autodéfense. Il est urgent de les aider en leur donnant les moyens de rester sur leurs terres et de les développer.

Le **Comité suisse du Fonds Arménie** a décidé d'apporter une aide en termes de fournitures et d'équipements de protection. L'urgence de cet aide est accentuée par l'approche de l'hiver. A ce stade, les équipements qui seront fournis comprennent des tentes, des jumelles, des bottes, des vêtements chauds, des gants, des combinaisons imperméables, des sacs de couchage, des électrogènes solaires et des gilets protecteurs.

Nous envisageons intervenir dans plusieurs villages frontaliers et soutenir des projets dans les régions frontalières, notamment dans les provinces de Syunik, Tavush et aussi Gégharkunik.

Une plus grande mobilisation de toutes les générosités est donc indispensable.

N'attendez pas que nos bénévoles vous appellent, mais faites votre don maintenant en effectuant un virement bancaire sur le compte bancaire du Comité du Fonds d'Arménie.

Vous pouvez faire vos dons par voie d'opération numérique via e-Banking, mobile Banking ou vous pouvez facilement effectuer vos opérations bancaires avec le Multimat aux coordonnées bancaires suivantes:

Titulaire : Comité Suisse du Fonds Arménie
UBS SA
IBAN: CH870023523535839540A
BIC: UBSWCHZH80A

Merci pour votre mobilisation et votre générosité.

Cordialement,
Comité Suisse du Fonds Arménie
Avedis Kizirian, président

ser une lettre au Conseil fédéral lui faisant savoir qu'elle condamne ces violations découlant du blocus du corridor de Latchine depuis le 12 décembre 2022. Elle demande au Conseil fédéral en particulier d'intervenir auprès du Conseil de sécurité de l'Organisation des Nations Unies (ONU) afin d'obtenir la levée du blocus et la cessation des hostilités d'une part et d'organiser un pont aérien humanitaire entre Erevan et Stepanakert d'autre part. ■

UNE JOURNÉE SUR LE LAC

par Philippe DERSARKISSIAN

Septembre 2010, c'est mon deuxième voyage en Arménie.

Nous roulons assez vite sur cette voie rapide et j'observe une succession de montagnes relativement élevées et sans aucune végétation.

Certaines, d'un noir profond brillent au soleil, donnant cette impression que nous sommes devant une œuvre magistrale du peintre Pierre Soulages, un noir intense et luisant qui attire naturellement la lumière par ses aplats successifs et qui joue naturellement avec le soleil au gré des heures, comme une des œuvres de ce maître qu'il nommait «ses outrenoirs».

Il s'agit en réalité de gisements d'obsidiennes que les artisans locaux sculptent, et assemblent pour réaliser différents objets, une pierre volcanique vitreuse et riche en silice particulièrement difficile à travailler.

Nous roulons en direction de Sevan et Aida m'invite à observer la statue d'Akhtamar qui représente une jeune femme se nommant Tamar et qui lève les bras au ciel en les croisant, tenant dans ses mains une lanterne pour se signaler, amoureuse d'un jeune berger qui vivait sur son île au milieu du lac et qui rejoignait le continent, à la nage, chaque soir (saluons l'exploit!), pour la rejoindre avec comme seul repère, cette lumière intense qu'elle brandissait dans la nuit. Le père de Tamar souhaitant un parti tout de même plus intéressant pour sa fille, que ce pauvre berger, trouva donc à son habitude sa fille sur son promontoire et brisa sa lanterne. Le pauvre garçon, privé de ce phare qui lui indiquait l'amour, mourut d'épuisement au milieu du lac en criant «Oh Tamar» et donc en arménien «Akh! Tamar!».

Dès lors, la jeune femme se jeta à son tour dans le lac pour rejoindre l'être aimé et bien entendu perdit la vie...

Romeo et Juliette, Tristan et Iseult... Chaque peuple a ses mêmes légendes. Ce même hymne à l'amour.

Aida, la mère de ma compagne me raconte cette histoire, laquelle me fait sourire un peu et je précise à Aida: «Mais elle est où ton île? Celle qui est au milieu du lac Sevan? Elle a aussi été engloutie? Sergei, mon bon père, m'explique alors qu'en réalité cette légende se passe au lac de Van, mais comme l'histoire est belle, et que malheureusement Van est devenu turque...La pauvre Tamar est maintenant perchée sur les hauteurs du Sevan.

Nous arrivons au monastère de Sevanavank, en tout cas au bas de ses marches (plus ou moins 250 marches) je me remémore alors ce tableau que possédait mes parents et que ma brave Mémé (feu ma grand-mère maternelle et paix à son âme) leur avait offert en 1972 après son retour d'un long voyage «au pays».

On y voyait le Sevan, les deux églises noires qui se détachaient à l'horizon...

Enfin l'horizon...L'horizon...c'était surtout le mont Ararat que l'artiste avait librement peint, comme pour le ramener chez nous, en Arménie.

Sauf que la seule image définitivement imprimée dans mon esprit était cette toile qui avait fait partie de ma vie durant plus de 23 ans sur laquelle se détachaient ses 2 églises avec en fond notre Ararat. Mon père aimait cette œuvre, m'expliquant, alors que je n'étais encore qu'un enfant que l'artiste avait pris quelques libertés géographiques... Mais dans mon for intérieur j'espérais tout de même...Un peu...que mon père se soit trompé, juste pour le souvenir...

Pas d'île au milieu du lac et donc d'Ararat non plus!

Sevanavank a été bâti en 874. Il s'agit d'un complexe de deux églises Sourp Arakelots (Saints-Apôtres) et Sourp Astvatsatsin (Sainte mère de Dieu) construites en tuf noir.

Au passage le nom de Sevan vient de la contraction «Sev vank» (monastère noir) qui deviendra au fil du temps «Sevan» par contraction.

Il s'agit déjà d'un deuxième monastère car le premier construit au IVème siècle fut entièrement détruit par les Arabes.

Celui que nous connaissons aujourd'hui est à l'initiative de Machtots et fondé par la princesse Mariam, épouse de Vassak V.

Machtots aurait observé les figures des douze apôtres qui lui seraient apparus au-dessus du lac Sevan, lui indiquant l'endroit où devait être construit ce monastère.

La première église que vous visiterez à un Khatchkar (croix sculptée dans la pierre) très particulier et surtout assez rare et que vous trouverez à l'intérieur de cette église (Sourp Astvatsatsin) représente le Christ en croix.

MEILLEURS VOEUX POUR L'ANNÉE 2023

En cette fin d'année nous tenons tout d'abord à remercier les amis de l'association pour leur soutien et leur confiance lors de nos diverses actions de solidarité avec l'Arménie et l'Artsakh. Cela nous a permis de verser les CHF 26'055.- pour les besoins les plus urgents des personnes déplacées d'Artsakh et de l'hôpital militaire de Stepanakert. Actions réalisées en grande partie par Raffi Garibian, fidèle ami de l'association.

Nous sommes extrêmement fiers d'avoir débuté l'année 2022 avec un grand succès au jazz festival d'Yverdon-les Bains. L'Arménie étant sélectionnée comme invitée d'honneur du festival, nous avons eu le privilège d'aménager l'espace Arménie et de tenir un buffet des spécialités culinaires, occasion pour nous de présenter nos produits à un tout nouveau public. Encore une fois vous étiez nombreux à nous apporter votre soutien et nous vous en remercions !

L'année qui se termine nous a permis d'avancer dans nos propres projets et continuer à apporter notre soutien aux petits producteurs locaux en Arménie.

Nous avons cette année changé de région pour nous déplacer au Syunik, dans le petit village de Vorotnavan, près de Sisian.

Un contrat de coopération a été signé entre Tigran Kyureghyan et l'association en décembre 2021. Ce contrat prévoit le financement de l'équipement nécessaire à développer et soutenir l'activité d'apiculture de deux familles. Nous avons pu visiter le village en novembre

2021 et en juillet 2022, et avons fait connaissance avec la première famille. La deuxième famille vient d'être sélectionnée en décembre 2022. Le coût de ce contrat est de AMD 3'000'000.-, versé à ce jour en totalité aux bénéficiaires.

Quelques mots sur notre partenaire Tigran, originaire d'Artsakh : il a combattu pendant la première et la deuxième guerre d'Artsakh. Il a dû changer le lieu de résidence plus d'une fois... Installé finalement dans le village de Vorotnavan où il a déplacé le reste de ses ruches, il continue à exercer ce métier qui le

UNE JOURNÉE SUR LE LAC

»»» Une œuvre d'un style naïf datant de 1653 et sculptée par un certain Trdat.

L'ensemble des bâtiments fut restauré au XVIIème et XVIIIème siècles.

C'est en 1930 que le monastère fut détruit par les soviétiques pour ne garder que les deux églises restaurées durant les années 50.

Au XIXème siècle ce lieu était destiné aux moines pénitents d'Etchmiadzin.

Avec un régime un peu sec, tout de même: pas de vin, pas de viande, et aucune femme.

En cheminant, lorsque vous serez tout en haut et que vous aurez largement dépassé la deuxième église, munissez-vous de votre objectif grand angle pour réaliser une photo inratable et panoramique du lac. Et encore, ici, un curieux arbre avec autant de mouchoirs blancs, que nos contemporains nouent sur ces branches, il est le support d'autant de souhaits qui espérons-le, se réaliseront; Souvent ce sont les jeunes mariés qui se retrouvent ici.

Lorsque vous repartirez de ce site, vous croiserez au bord des routes des vendeurs avec une gestuelle particulière: Lorsqu'ils miment des ciseaux avec les doigts de la main gauche et de la droite: ils vendent des écrevisses, et lorsqu'ils tendent les avant-bras en modulant leurs deux indexes, comme s'ils vous indiquaient la longueur d'un poisson, ils en vendent! Je vous rassure: vous trouverez ici quelques restaurants qui vous placeront sur une terrasse ombragée (et privative) au bord du lac, et qui savent particulièrement bien accommoder ces poissons et crustacés.

Et puis... Si vous voyez Tamar: Tendez-lui la main! ■

Ph.D.

passionne tant. Ce qui nous a séduit le plus chez Tigran, c'est son approche novatrice de l'apiculture et son envie de continuer à s'améliorer, malgré ses connaissances profondes du métier. En effet, Tigran peut vous raconter la vie d'une abeille dans les moindres détails ! Actuellement, Tigran travaille sur un nouveau projet qui lui tient très à cœur. Nous ne pouvons pas encore en dévoiler les détails (afin de respecter cette sacro-sainte superstition si chère aux arméniens :) mais vous tiendrons informés de son avancement dès que cela sera possible.

Sur cette note mystérieuse, nous vous souhaitons à toutes et à tous, une très bonne année 2023, qu'elle apporte la Paix, tant souhaitée, à l'Arménie et à nous tous. Nous vous souhaitons de rester en bonne santé et vous disons à très bientôt. ■

Pour l'association Building an Alternative Future (BAF)
Julieta Ovanessian

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՎԱԻԵՐԱԳՐԵՐԻՑ՝ ԳՈՐԳԸ

Նառա ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Հայաստանի պատմության թանգարանը (ՀՊԹ) շարունակում է «Դրուագներ ինքնութեան» խորագրով ցուցադրությունների շարքը: Ազգային աւանդական տարազը, զարդերը, ապա նաև զենքերը ներկայացնող նախագծերից յետոյ այս անգամ ցուցադրում է թանգարանի ազգագրութեան ֆոնդի գորգերի արժեքաւոր հաւաքածուի ընտրանին:

Հայկական գորգի ակունքները գալիս են հնագոյն ժամանակներից. գորգը եղել է մեր ազգային ինքնութեան հիմնական դրսևորումներից մէկը:

Հայաստանի պատմութեան թանգարանի տնօրէն Դաւիթ Պօղոսեանը նշում է. «Գորգը մեզ համար ոչ միայն ինքնութեան կարևոր դրուագ է, այլև արժեքաւոր մշակութային ժառանգութիւն է: Եթէ ուշադիր լինէք, կը նկատէք՝ այն համադրուած է տարաբնոյթ նիւթերի հետ: Սա ցոյց է տալիս, որ դա մեր մտածողութեան ձևերից մէկն է, հետևաբար շատ կարևոր է դա ներկայացնելը»:

ՀՊԹ-ի փոխտնօրէն Արուսեակ Ղազարեանը նշում է, որ դեռևս անցեալ տարի ՀՊԹ-ում մեկնարկել է «Դրուագներ ինքնութեան» խորագրով ժամանակաւոր ցուցադրութիւնների շարքը: Հիմնական նպատակն էր իւրաքանչիւր անգամ, ժամանակաւոր կամ թեմատիկ ցուցադրութիւնների տեսքով ներկայացնել մեր ազգային մշակոյթի առանցքային բաղադրիչներից մէկը: Շարքն սկսուեց «Դրուագներ ինքնութեան. տարազ» խորագրով ժամանակաւոր ցուցադրութեամբ, յաջորդիւ բացուեցին «Դրուագներ ինքնութեան. զարդ», «Դրուագներ ինքնութեան. զենք» ցուցադրութիւնները: Շարքի չորրորդ մասն արդէն նուիրուած է հայկական գորգերին:

Հայաստանի պատմութեան թանգարանում պահւում է շուրջ 2000 գորգ, կարպետ և կարպետանման գործուածք: Ցուցադրութեան ներկայացուած է դրանցից մօտ հինգ տասնեակը: Դրանք համադրուած են արխիւային լուսանկարներով, որոնց միջոցով տեսնում ենք, թէ 19-20-րդ դարերում ինչպէ՞ս են զբաղուել գորգագործութեամբ, գորգը կենցաղում ի՞նչ նշանակութիւն է ունեցել, ինչպիսի՞ նիւթերով են գորգերը ներկել և այլն:

«Ինչո՞ւ յատկապէս այսօր գորգի թեման: Բոլորս էլ շատ լաւ գիտենք, որ յատկապէս մեր հարևաններն այդ ուղղութեամբ շատ եռանդուն աշխատում են պատմական փաստերը խեղաթիւրել, փորձում են հայկական գորգերը իւրացնել և ներկայացնել որպէս իրենցը: Այս տեսանկիւնից գորգերի ցուցադրութիւնը ռազմավարական մեծ նշանակութիւն ունի», – նշեց Արուսեակ Ղազարեանը:

ՀՊԹ-ի ազգագրութեան բաժնի գիտաշխատող Յասմիկ Պետրոսեանը յայտնում է, որ թանգարանը մի իւրօրինակ ընտրանի է ներկայացնում այցելուներին: Ցուցադրութեան հայեցակարգային հիմքը հայկական գորգերի զարդապատկերների և խորհրդանշանների Լիլիա Ավանեսեանի իմաստաբանութիւնն է: Ցուցադրութեան հանուած գորգերը մեկնաբանւում են որպէս աշխարհի ընթերցման տեսանելի պատկերներ: Հանրութեանն ի ցոյց են դրուել վիշապապատկերներով գորգեր, վիշապակարպետներ, ծառային և լուսային նախշերով, այլ խորհրդանշաններով գորգեր:

Երկրորդ սրահում առանձինն ներկայացուած են քրիստոնէական խորհուրդներ կրող գորգերը:

Երրորդ սրահում տեղ են գտել ՀՊԹ-ում պահուող գորգերի եզակի օրինակներ, որոնք առհասարակ Հայաստանի Հանրապետութեան թանգարանային ֆոնդի համար են եզակի նաև:

Ամենավերջին սրահում թանգարանային հաւաքածուի ամենահին գորգերն են, որոնք գործուել են 16-17-րդ դարերում: Ներկայացուած են նաև Ք. ա. երրորդ, երկրորդ և առաջին հազարամեակով թուագրուող աշխատանքային գործիքներ, զուգահեռ՝ արխիւային լուսանկարներ, որոնք յուշում են, թէ ինչ միջավայրում են գորգ գործել, թելը մշակել և այլն:

Վան նմուշներ, որ առաջին անգամ են ցուցադրուում:

Արցախ, Սիւնիք, Վան, Բաղէշ, Արաբկիր, Հայաստանի գրեթէ ամբողջ տարածքը: Սա է ցուցադրուած գորգերի աշխարհագրութիւնը:

Ցուցադրութեան ծրագրի շրջանակում, գորգագործական ընկերութիւններից մէկի հետ համագործակցութեամբ, թանգարանի այցելուները տեղում կը կարողանան տեսնել, թէ ինչպէս է գործուում ՀՊԹ-ի ընտրանու ամենահետաքրքիր գորգերից մէկի կրկնօրինակը:

ՀՀ կրթութեան, գիտութեան, մշակոյթի և սպորտի նախարարութեան հովանաւորութեամբ ու անմիջական աջակցութեամբ իրականացուող ցուցադրութիւնը բաց կը լինի առաջիկայ 3-4 ամիսների ընթացքում: ■

(ԳԵՂԱՐԴ)

LA SUISSE APPROUVE UNE AIDE DE CHF 960'000 À L'ARMÉNIE

(Crédit photo: Embassy of Switzerland in Armenia)

L'Agence suisse pour le développement et la coopération (DDC) a approuvé une aide de CHF 960'000 à l'Arménie pour améliorer la résilience des communautés frontalières face aux situations de crise. En partenariat avec le Programme alimentaire mondial (PAM) pour la mise en œuvre, la Suisse fournira un soutien humanitaire immédiat et économique à long terme à Gegharkunik, Vayots Dzor et Syunik avec le projet «Résilience et relance économique des communautés frontalières en Arménie – REBCA».

Les progrès récents de l'Arménie avec son programme de réformes socio-économiques ont été remis en question par des facteurs externes tels que le COVID-19, le conflit militaire en 2020 et les chocs économiques externes internationaux, en particulier la guerre en Ukraine.

En outre, en raison des escalades militaires de septembre 2022, six communautés arméniennes des zones frontalières avec l'Azerbaïdjan dans les régions de Gegharkunik, Syunik et Vayots Dzor (totalisant 133 localités et 133 165 personnes) ont été directement touchées, y compris en termes de moyens de subsistance économiques et de sécurité alimentaire.

Le projet humanitaire REBCA de 12 mois protégera et rétablira les moyens de subsistance des personnes vivant dans les zones frontalières en Arménie et fournira des moyens économiques pour améliorer la résilience face aux situations de crise. Le projet cible 15 localités frontalières des communes élargies de Vardenis (Gegharkunik), Sisian (Syunik) et Jermuk (Vayots Dzor) touchées par le conflit en répondant directement aux besoins de plus de 1 000 ménages.

Le projet REBCA, financé par la Suisse, est conçu et mis en œuvre conjointement par le PAM avec la participation de World Vision Armenia (WVA), de Child Development Foundation (CDF) et de l'Agence de développement stratégique (SDA), chacune des entités étant responsable d'interventions spécifiques

Messes arméniennes en Suisse alémanique

Date	Heure	Lieu	Adresse
05.02.2023	15 00	St. Maria Kath. Kirche	8200 Schaffhouse SH
05.03.2023	11 30	Kath. Kirche Bernrain	8280 Kreuzlingen TG
02.04.2022	14 30	Kath. Kirche Nussbaumen	5415 Baden AG

www.armenische-kirche.ch
Pfr.ShnorkTchekidjian Tel: 079/704 74 87

dans les domaines d'expertise requis. Le projet sera également soutenu par le Ministère du travail et des affaires sociales de la République d'Arménie (MLSA), le Ministère de l'administration territoriale et des infrastructures de la République d'Arménie (MTAI) et les autorités locales des régions cibles sélectionnées.

Une caractéristique importante du projet est qu'il combine une réponse humanitaire immédiate avec les efforts de reprise et de croissance économiques à long terme. En collaboration avec ses sous-traitants, le PAM fournira une aide en espèces, un soutien au travail social, un soutien aux activités agricoles et la promotion du travail (indépendant) et assurera le développement des ressources et des capacités des communautés locales.

Le 28 novembre 2022, l'Ambassadeur de Suisse en Arménie S.E. Lukas Rosenkranz et l'Officier en charge du PAM Arménie Nanna Skau ont lancé le projet avec une cérémonie de signature entre la DDC et le PAM concernant le contrat du projet. Au cours de l'événement, l'ambassadeur Rosenkranz, le directeur régional adjoint de la coopération suisse pour le Caucase du Sud Werner Thut, Mme Skau et le vice-ministre du travail et des affaires sociales de la République d'Arménie Tatevik Stepanyan ont prononcé des discours d'introduction. Des représentants des organisations locales et internationales partenaires, du gouvernement arménien et de la société civile ont assisté à l'événement.

Le projet REBCA traduit en actions les principes et les objectifs de la politique étrangère et de la coopération au développement de la Suisse. Avec son programme de coopération pour le Caucase du Sud 2022 - 2025, la Suisse soutient la transition de l'Arménie vers une économie de marché et un développement économique inclusif. REBCA est une autre expression d'une longue tradition suisse d'aide humanitaire à l'Arménie en cas de besoin, qui a commencé avec le tremblement de terre de Spitak en 1988.

En outre, l'intervention du REBCA s'inscrit dans l'initiative Team Europe «Ensemble pour Syunik» lancée début novembre 2022 par la délégation de l'UE et par cinq États membres de l'UE, la Banque européenne d'investissement et la Suisse en tant que partenaire extérieur. ■

(Communiqué de presse du DFAE, 28.11.2022)

ԱՐԱՐԱՏԻ ԴԱՇՏԻ ՈՐԴԱՆ ԿԱՐՄԻՐԸ

Իրա ՑՈՐՈՒ

Յին առասպելներու մէջ կը պատմուի Նոյ Նահապետի թռռներուն կողմէ օգտագործուած կարմիր ներկի մը մասին, որ կը մշակուի որդէ մը: Յին դարերուն Արարատի դաշտի բուսականութեան մէջ աճող փոքրիկ միջատ մըն է այդ որդը, որ հայ գիւղացիներ կը հաւաքեն ու մշակելով մուգ կարմիր ներկ մը կը պատրաստեն: Այս բնական ներկը դարեր շարունակ հայոց պարծանք պատճառած է: Նոյնիսկ հին մատենաներուն մէջ հեռու երկիրներու բնակիչները «Յայոց երկիր» ըսելու փոխարէն գործածած են «Որդան երկիր» ասութիւնը:

Յայաշխարհը այդ ներկը անուանեց որդան կարմիր: Յին ձեռագիր մատենաներուն մէջ այս գոյնը հայոց թագաւորութեան մենաշնորհը դարձած էր: Այս որդը աշխարհի վրայ ունի երեք տեսակ, որոնք կ'անուանուին իրենց գտնուած աշխարհագրական դիրքերով՝ հայկական, մեքսիքական եւ լեհական: Որդի մշակումով պատրաստուած ներկը կունենար վառվռուն դեղնէն դեպի կարմիր եւ մանիշակագոյն երկարող զանազան երանգներ: Գիտնականները կը յայտնեն թէ հին դարերուն մանիշակագոյն գոյնը միայն ու միայն Արարատի դաշտի որդով կ'ապահովուէր եւ կ'օգտագործուէր հայ մանրանկարչութեան մէջ: Թէ Վաղարշապատի պատմութեան եւ ազգագրական թանգարաններու արխիւները եւ թէ Մաշտոցի անւան Մատենադարանի մէջ պահուած ձեռագիր մատենաները այս հնագոյն ներկի վառ օրինակները կը ցոյցանեն:

Արարատի որդի մասին առաջին գրաւոր փաստաթուղթը Ե. դարու պատմիչ Ղազար Փարպեցիի գրառումներուն մէջ կը յայտնուի: Այս դժուար գտանելի որդին կարելի է հանդիպիլ Յայաստանի, Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ արեւելեան շրջաններու մէջ: Յայաստանի մէջ ան յաճախ կը յայտնաբերուէր Արարատի դաշտը: Պարսիկ պատմաբան Ահմատ իպի Եահեա ալ-Պալաստիուրի «Թիւթուհուկ-Պուլտան» անուն գործին մէջ պատմական Արտաշատ բնակավայրը կը բնութագրէ Ալ-Քիրմիզ ածականով: Կը պատմէ թէ գիւղի բնակիչները կարմիր ներկ արտադրելով կը զբաղուէին: Միջնադարեան բազում արաբ պատմիչներ կը յիշեն որդան կարմիրը թէ բուրդէ հիւսուածներու ներկման եւ թէ ձեռագիր մատենաներու նկարագարդման մէջ գործածութեան մասին: Միջնադարեան արաբ պատմիչներէն Ալ-Մուքատտեսի այս որդը կը նշէ հետեւեալ կերպով. «Այնտեղ, Յայաստան քիրմիզ կայ, այդ հողերու վրայ

ծնած որդ մըն է: Կանայք անոնք զգուշօրէն կը հաւաքեն ամաններու մէջ, ապա կը տեղադրեն հացափուռերը»: Առաջին դարու հռոմէացի գրող Կայուս Բիւկոլուս Սեբուստուս «Բնութեան պատմութիւնը» անուն գործին մէջ որդան կարմիրը կը բնութագրէ Յայաստանին արեւմեան շուկայ արտածած գլխաւոր նիւթը ըլլալով:

Պատմութեան ընթացքին թագաւորներ իրենց դաշնակիցներուն որդան կարմիրով ներկուած հիւսքեր եւ գորգեր նուիրած են: Գրականութեան անցած օրինակ մը ըլլալով կարելի է նշել պարսից արքայ Արսաճեսին Յռոմի կայսր Մարքուս Օրելիուսին կարմիր գոյնով կերպաս մը նուիրելը: Այս կտաւը Յռոմի մայրաքաղաքի խորհրդանշանը կը դառնայ: Կայսերական պալատին մէջ ցուցադրուած կտաւի կարմիր ներկը բոլոր տեսնողներուն հիացումին կ'արժանանայ: Յետգիտէտէ կը տարածուի գրոյցներ հեռաւոր Յայաստանի մէջ մշակուած որդան կարմիրի մասին:

Սիպիրի մէջ Ե. դարու շիրմի մը պեղումներով յայտնաբերուած եւ այժմ Սան Փեթերսպուրկի Էրմիթաժ թանգարանին մէջ ցուցադրուած պագիրիկ գորգը այս ներկին դարերու դիմադրութեան փաստն է: Այնքան վառ է անոր գոյնը որ դժուար է հաւատալ թէ ան 1500 տարուայ անցեալ մը ունենայ: Ն.Բ. ի Ե. դարուն ապրած պատմիչ Յերոդոտոս Կովկասեան ժողովուրդին գոյնը միշտ վառ մնացող կտաւներ հաքելուն մասին կը պատմէ:

Որդան կարմիրի մասին բովանդակալից տեղեկութիւններ կը փոխանցէ Նաեւ ԺԵ. դարու հայ բժշկագիտութեան եւ դեղագործութեան մեծ վարպետ Ամիրտովլաթ Ամասեացին:

Յայր Ղեւոնդ Ալիշան ալ 1890-ին գրի առած «Այրարատ» գրքին մէջ որդի նկար մը կը ներկայացնէ, որ ոչ թէ Արարատի Դաշտի որդան կարմիրն է, այլ անկէ բաւական տարբեր տեսք մը ունեցող Մեքսիքական տարբերակը:

Որդան կարմիրի համբաւը բացի վառ փայլուն գոյնէն, Նաեւ անոր լոյսի ճառագայթներուն, ժամանակի մաշեցնող ազդեցութիւններուն, ջերմութեան փոփոխութիւններուն եւ խոնաւութեան դիմաց անհաւատալի դիմադրութենէն կու գայ: Այդ պատճառաւ որդէն արտադրուած ներկով մանրանկարները եւ կտաւները մինչեւ օրս կը պահեն իրենց զարմանալի տեսքը: Քրեյրի ԺԲ. դարէն մնացած վանքի որմանակարները հակառակ արեւու շողերուն, անձրեւին ու քամիին, այս ներկի շնորհիւ հասած են մեր օրերուն: Նորավանքի ԺԳ. դարուն կառուցուած Սուրբ Գրիգոր մատրան առաստաղի յարդարանքը եւ Գեղարդի ԺԲ. դարէն մնացած խաչքարերը Նոյն վկայութիւնը կը բերեն:

Մեր պապերուն անելի քան երկու հազարամեակներէ ի վեր պահած ու սերունդէ սերունդ փոխանցած այս ներկի գաղտնիքը միայն հայ վարպետներուն ծանօթ էր: Արարատի դաշտի որդան կարմիրը բացի միջնադարեան հայ մանրանկարներէ, եկեղեցիներու եւ >>>

ԱՐԱՐԱՏԻ ԴԱՇՏԻ ՈՐԴԱՆ ԿԱՐՄԻՐԸ

»»» վանքերու որմանկարներէ, օգտագործուած է նաեւ օծանելիքներու եւ բուժիչ դեղերու պատրաստութեան մէջ եւս: Ան ունէր մարմնի ջերմութիւնը հաւասարակշռող հականեխիչ ազդեցութիւն: Միջնադարեան թագաւորական եւ ազնուական դասակարգի կանայք միայն ու միայն որդան կարմիրով պատրաստուած իւղեր եւ քսուկներ գործածեցին: Այդ օծանելիքները մորթի չորութիւնը վերացնող եւ մաշկը վերանորոգող յատկութիւններ ունէին: Թագաւորներու եւ իշխաններու համար կը պատրաստուէր բալասաններու, որոնք երկարակեացութիւն, երիտասարդութիւն եւ մտային ու մարմնական ուժ կ'ապահովէին: Բացի այս բոլորէն որդան կարմիրը օգտագործուած է նաեւ թանաք ըլլալով: Հնադարեան ու միջնադարեան թագաւորներ եւ հոգեւորականներ իրենց գրութիւններուն համար կ'օգտագործէին այդ թանաքը: Վերածնունդի շրջանի անուանի արուեստագէտներ Լեոնարտո Տա Վինչի, Ռամպոնաթ եւ Միքելանճելօ որդան կարմիրը օգտագործած են:

Հայաստանի պետականութեան անկումէն ետք համեմատաբար նուազեցաւ որդան կարմիրի արտադրութիւնը: ԺԵ դարու սկիզբներուն ան համարեայ վերացած էր: Անոր փոխարինեցին Մեքսիքական ու լեհական որդերը: Թէեւ այս վերջիններուն որակը անելի ցածր էր, բայց մեքսիքական տարբերակը մէկ տարուայ ընթացքին հինգ սերունդ աճելու յատկութիւնով կու գար շուկայի պահանջարկը շատ անելի մատչելի գիներով գոհացնելու: ԺԹ դարուն արհեստական երանգներու գիւտով արդէն յարթահարուած էր հայոց աւանդական գիտելիքը: Սակայն փորձերը փաստեցին թէ արհեստական ներկերը բաղդատմամբ բնականներուն թէ շատ անելի կարծատել են եւ թէ մարդու առողջութեան համար սպառնալիքներ կը պարունակեն:

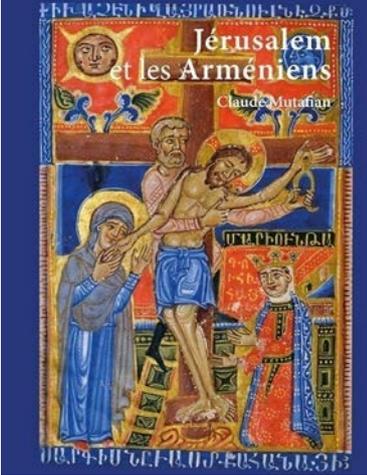
1930-ականներուն Խորհրդային Հայաստանի իշխանութիւնները աշխատանքի լծուեցան որդան կարմիրի արտադրութեան համար: Այդ աշխատանքը Բ. Համաշխարհային պատերազմի պայմաններուն մէջ ընդհատուեցաւ: Նախագիծը 1971-ին անգամ մը եւս մեկնարկեց, բայց ճարտարագիտական արտադրութեան մը ծաւալը չունեցաւ: 1987-ին Արմաւիրի մէջ որդան կարմիրի պետական արհեստ մը հիմնուեցաւ, բայց այս վերջինն ալ ապագայ չունեցաւ:

Աւագոտ հողերու շահագործման հետեւանքով որդան կարմիրի տարածումը նուազած է: Պահպանման նպատակով եւ արհեստական պայմաններու մէջ այս որդին բազմանալուն ուղղեալ աշխատութիւնները տակաւին կը շարունակուին Արմաւիրի մէջ: Երեւանի մէջ եւս աշխատանոց մը կը շարունակէ որդան կարմիրի գոյութիւնը պահելու: Այս աշխատանոցի անձնակազմէն Նորա Մկրտիչեան Արարատի դաշտի այս եզակի հրաշքին մասին ժամեր շարունակ կրնայ պատմել:

Երկրագունդի վրայ միջատներու բազմաթիւ տեսակներ ոչնչացման վտանգի հետ դէմ առ դէմ են: Որդան կարմիրն ալ հեռանալու վտանգին տակ գտնուող մի-

JÉRUSALEM ET LES ARMÉNIENS
de Claude Mutafian

*Édition Les Belles Lettres, 2022,
518 pages, 940 illustrations en couleur, 75 €.*

Une histoire des Arméniens du IVe au XVIe siècle, vue de Jérusalem, haut lieu de la culture arménienne illustrée dans une quantité impressionnante d'inscriptions, de sculptures, de mosaïques, de pièces d'orfèvrerie, de monnaies et surtout de manuscrits, calligraphiés et peints de superbes miniatures, rassemblée ici en un volume très richement illustré: une histoire par les images dont l'organisation et les légendes érudites constituent un guide très sûr. Ni la grande Arménie de l'Antiquité, celle du royaume de Tigrane le Grand (70 av.J.-C.) qui étend son influence jusqu'à Damas et Ptolémaïs (Acre), ni les royaumes médiévaux de la petite Arménie centrés sur la Cilicie ne comprennent Jérusalem. La constitution d'une Syrie franque par les Croisés après 1099 a cependant donné aux Arméniens l'occasion d'une présence illustrée par les mariages de trois princesses arméniennes, reines de Jérusalem au XIIe siècle. À la fin du siècle, alors que Jérusalem a été reprise par les Turcs, est fondé un dernier royaume d'Arménie qui s'accommode de la domination mongole au XIIIe siècle. Il décline au siècle suivant, même si c'est alors qu'apparaît le titre de «roi de Jérusalem, de Chypre et d'Arménie», porté par les princes de la famille de Lusignan, mais sans réalité. Cette histoire politique complexe, que ce livre aide à comprendre grâce à des cartes de qualité et à de nombreuses généalogies, est aussi une histoire religieuse des divergences entre l'Église arménienne et les Églises chalcédoniennes, et de l'implantation de la première dans la topographie religieuse de Jérusalem. ■

շատ մը ըլլալով նշուած է այդ ուսումնասիրութիւններուն տեղադրուած կարմիր գիրքին մէջ: Արարատի որդին գիտական անունն է *Porphyrophora hamelii*, Armenian cochineal եւ *Ararat scale*, որոնց միջոցաւ կարելի է համացանցի վրայ որոնել: ■

h.8.

(ԱԿՕՍ)

COMMUNICATIONS

DÉCÈS

Mme Aïda Yeretzian, survenu le 28 décembre 2022, à Berne.

Mme Noëlle Loutan-Bonnet, mère de Louis Loutan, survenu le 10 janvier 2023, à Genève

Toutes nos condoléances aux familles endeuillées.

ARTHUR, LE PETIT PRINCE D'ARMÉNIE
Antoine Bordier - Les aventures d'un jeune journaliste français en Arménie

Editions Sigest, 2022
288 pages, 19.95 €

Embarquement immédiat, pour lire les aventures contemporaines d'un jeune journaliste français dans le Caucase.

Arthur de La Madrière est un orphelin de 20 ans, qui vient de perdre ses parents dans un accident de voiture. Il est l'aîné d'une fratrie de 7 enfants. Il vit son premier grand reportage en Arménie. Là, il découvre un pays aux mille facettes, aux mille visages. Boulimique d'aventures et de rencontres, il multiplie les reportages. Au cours de l'un d'eux, il développe des dons d'ubiquité et de bilocation. Il se retrouve à deux endroits différents, au même moment. Il se déplace, pendant ses reportages, dans le temps et dans l'espace.

Au cours de l'un de ses déplacements inédits, il rencontre des personnages illustres comme Noé et Abraham. L'arche de Noé aurait terminé sa course folle sur les eaux du déluge, en s'arrêtant au sommet du mont Ararat. Et, il rencontre Abraham en tant que «Père de tous les croyants».

Quelque temps après cette rencontre incroyable, il bascule dans un monde parallèle où il devient le héros invisible qui sauve des vies le 27 septembre 2020 à Stepanakert, la capitale de l'Artsakh, la république auto-proclamée, du Haut-Karabakh, que vient d'envahir les troupes belligérentes voisines, celles de l'Azerbaïdjan.

Arthur va traiter différents sujets : sur l'église, les jeunes, les femmes, la Francophonie, l'économie, les entrepreneurs, les start-ups. Il va, également, vouloir traiter les sujets du génocide, de la guerre, de la politique et de la géopolitique. Enfin, il termine son long séjour, qu'il reporte plusieurs fois, en faisant des rencontres merveilleuses, notamment, avec des personnalités locales, avec la diaspora, avec l'aigle Aroso et la reine Anahit. Cette dernière en fait son chevalier et son «petit prince».

Ce livre se présente comme un triptyque: avec un tableau journalistique plus ou moins romancé, un tableau allégorique et un tableau fantastique. En l'ouvrant, le lecteur pourra, ainsi, suivre les aventures du jeune Arthur, en se les appropriant, s'il entre dans la peau du petit prince! Et, surtout s'il le relit et le laisse ouvert! ■

RENDEZ-VOUS

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois): de 10h00 à 16h15, cours de l'Ecole Topalian dans les locaux de la Fondation Topalian (à côté de l'Eglise, 64, route de Troinex) pour tous les enfants de 4 à 12 ans, débutants ou avancés. Le repas de midi et le goûter sont servis sur place. Bus de ramassage scolaire à disposition le matin et le soir.
Renseignements: ecole.topalian@centre-armenien-geneve.ch

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois): Cours de l'Ecole de danse SANAHIN de l'UAS au Centre Arménien de Genève: de 16h15 à 21h15 avec 4 classes de niveaux et d'âges différents, à partir de 5 ans sans limite d'âge supérieure. Renseignements et inscriptions auprès de Christine Sedef 0797581136

Tous les mercredi: de 14h00 à 18h00, la bibliothèque Saint Grégoire l'Illuminateur du Centre Arménien est ouverte au public. Renseignements: M. Garabed Yelegen Tél. 079 538 51 26 bibliotheque@centre-armenien-geneve.ch

Arménie Culture et Saveurs vous propose des cours:

Tous les lundi: à 18h30, cours d'initiation au jeu d'échecs (dès 16 ans).

Tous les mardi: à 18h30, cours d'arménien occidental pour adultes.

Tous les jeudi: à 18h30, cours d'arménien oriental pour adultes.

Renseignements et inscriptions: Tél. 022 900 01 59

«ԹՆՆՐԱՏՈՒՆ» ՖԻԼՄԸ՝ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԿԻՆՈՓԱՆԱՏՈՆԻ ՄՐՅՈՅԹԻ ՅԱՂԹՈՂ

Ռեժիսոր Իննա Մխիթարյանի «Թննրատուն» ֆիլմը ճանաչուել է Վիեննայի «Մարդկություն այս աշխարհը» (This Human World) կինոփառատոնի Միջազգային մրցույթի (1-11 դեկտեմբեր 2022) յարթող: Յիշեցնենք. ֆիլմը ստացել է պետական ֆինանսական աջակցություն:

Այս ֆիլմը՝ 5 կնոջ մասին է, ովքեր 30 բառակուսի մետր կանանց տարածքում թոնրատանն են. լաւաշ են թխում ու քննարկում կեանքն ու պատերազմը:

Ռեժիսոր՝ Իննա Մխիթարյան, բեմադրող օպերատոր՝ Անդրանիկ Սահակեան, հնչիւնաւորում՝ Գրասիելա Բառո, Արմէն Պապեան, մոնտաժը՝ Ժիւստին Իրիար, պրոդիւսերներ՝ Անժելա Ֆրանգեան, Տեֆան Ժուրդէն, Դը Գոլ Էյր, արտադրութիւնը՝ Դոկիտո, La Huit, Cined Productions:■

ԺՆԵԻ ԵՒ ԼԵՄԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

PAROISSE DE L'ÉGLISE
APOSTOLIQUE ARMÉNIENNE
SAINT-HAGOP
GENÈVE RÉGION LÉMANIQUE

ԺՆԵԻ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ, ՀՈԳԵՅԱՆԳԻՍՍ ԵՒ ՄԱՏԱԴԻ ՕՐՅՆՈՒԹԻՆ

Կիրակի 18 Դեկտեմբեր 2022-ին, Ս. Յակոբայ Մծբնայ հայրապետի տօնին առթիւ հանդիսաւոր Սուրբ եւ անմահ պատարագ մատուցանեց Առաջնորդական Տեղապահ՝ Հոգ. Տ. Գուսան Վարդապետ Ալճանեան: Այս տօնը նաեւ Ժնեի Սուրբ Յակոբ մայր եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնն է: Այս առիթով Սուրբ Պատարագի աւարտին Տեղապահ Հայր Սուրբին նախագահութեամբ կատարուեցաւ Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն եւ Մատաղ, եկեղեցւոյս բարերար՝ Յակոբ Թօփալեանի հոգոյն համար:

Այս տարուան մատաղը նուիրեց եկեղեցւոյս նուիրեալ ատենապետ՝ յարգարժան Օննիկ Գազանճեանը իր ընտանիքին կողմէ: Պատարագի աւարտին Հայր Սուրբը Սուրբ խորանի սպասաւորներու եւ հաւատացեալներու մասնակցութեամբ այցելեց եկեղեցւոյս բարերարին գերեզմանը որ կը գտնուի եկեղեցւոյս կից՝ Հայ Կեդրոնի պարտեզին մէջ եւ աղօթեց անոր հոգին խաղաղութեան համար:

SAINTE MESSE. REQUIEM ET MADAGH

Le dimanche, 18 décembre 2022, à l'occasion de la fête de notre Église Saint-Hagop de Genève, notre curé, le Révérend Père Goossan Aljanian a célébré la Sainte Messe solennelle, suivie d'un service spécial de requiem pour le repos de l'âme de Hagop Topalian, le bienfaiteur de notre Église.

Le «Madagh» de cette année a été offert par M. Onnik Kazancian et sa famille.

A la fin de la liturgie, le Rév. Père, les diacres, ainsi que les fidèles se sont rendus sur la tombe du bienfaiteur de l'Église, qui se trouve dans les jardins du Centre arménien, et ont prié pour la paix de son âme.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՂԱՍԵՐՈՒ ՀԱՐԸ

Նոր Տարուան եւ Ար. Ծննդեան արձակուրդներու պատճառով, 23 Հոկտեմբեր 2022-էն ի վեր ամէն Կիրակի Սուրբ Պատարագի աւարտին տեղի ունեցող կրօնական եւ եկեղեցական ղասերը դադրած են:

Դասերը պիտի վերսկսին
**Կիրակի 5 Փետրուարին սկսեալ,
Ժամը 13:15-էն 13:45**
ձեռամբ՝ Հոգ. Տ. Գուսան Վարդապետ Ալճանեանի:

Հայր Սուրբը պիտի խօսի Ս. Պատարագի եւ մեր եկեղեցւոյ արարողութիւններու եւ սովորութիւններու իմաստին մասին եւ պիտի բացատրէ զանոնք:

Սիրով կը հրաւիրենք մեր հաւատացեալները որպէսզի օգտուին այս Կարեւոր ու շահեկան դասընթացքներէն

Ծիական խորհուրդ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ

ՏՕՆԱԿԱՃԱՌ – ՔԵՐՄԵՍ 2022 ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ՝ ԺՆԵԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս Շաբաթ 26 եւ Կիրակի 27 Նոյեմբեր 2022-ին, Ժնեի Հայկական Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցաւ տարեկան ամենադասական քերմեսը: Գաղութիս եկեղեցասեր ու նուիրեալ տիկիներու զոհողութեան ու ժրջան աշխատանքներուն շնորհիւ ունեցանք նիւթապէս ու բարոյապէս յաջողութեամբ պատկուած քերմես մը: Նախորդ տարիներուն պէս այս տարի ալ գեղարուեստական յայտագրին մասնակցեցան գաղութիս Սանահին պարախումբի փոքրերն ու միջնեկները ուրախացնելով բոլոր ծնողներն ու ներկաները:

Այս տարուան տօնավաճառը յաջողութեամբ կարելի եղաւ կազմակերպել Հայկական կեդրոնի մեծ սրահին մէջ օգտագործելով նաեւ միւս սրահները: Այս առթիւ Սուրբ Յակոբ եկեղեցւոյ ծխական խորհուրդը եւ Հայր Սուրբը կու գան իրենց խորին շնորհակալութիւնը յայտնելու բոլորին, մանաւանդ աշխատող նուիրեալ մեր տիկիներուն, սպասարկողներուն եւ նուիրատուներուն:

COURS SUR LA LITURGIE ARMÉNIENNE

Depuis le 23 octobre 2022, tous les dimanches, la Sainte Messe a été suivie d'un cours donné par le Rév. Père Goossan Aljanian expliquant le déroulement du culte arménien avec nos différentes traditions religieuses et leurs significations.

Les cours reprendront chaque dimanche **dès le 5 février 2023 de 13h15 à 13h45**

Nous invitons tous nos fidèles à nous rejoindre pour ces cours riches en informations.

Le comité de la Paroisse de l'église Sainte Hagop

ԹՕՓԱԼԵԱՆ ԴՊՐՈՑ

ECOLE TOPALIAN

Fondation Hagop D. Topalian: Route de Troinex 64, CH-1256 Troinex (Genève)

topalianecole@gmail.com

No. 62

Joyeux Noël et Bonne Année 2023

En présence de Son Excellence l'ambassadeur d'Arménie Monsieur Andranik Hovhannisyán, l'École Topalian a célébré le dimanche 18 décembre 2022, après 28 années consécutives, la traditionnelle fête de Sourp Hagop, du nom de son généreux donateur Monsieur Hagop D. Topalian. Mais c'était aussi l'occasion pour fêter l'arrivée du Père Noël, dans une salle chaleureuse garnie d'un beau sapin et d'un Père Noël géant afin d'accueillir les convives.

Les élèves sont réunis pour leur présentation

Récitation des poèmes pour le Père Noël

Les élèves avaient préparé tout un programme dédié à cette journée festive. Des poésies, des chants et, une première à l'école Topalian, un spectacle de marionnettes, une adaptation du conte «Անիխէլը Մարդը» (Le Simplet) de Hovhannès Toumanian.

Enfin, les chants de Noël ont pris place afin d'accueillir Gaghand Baba / Dzmer Papi en tirant sa hotte pleine de cadeaux pour tous les enfants. «Vive Noël!»

Les élèves qui ont présenté le spectacle de marionnettes

L'arrivée du Père Noël dans la joie et le bonheur

Depuis le mois de novembre, Monsieur Haïg Nigolian a rejoint l'équipe de l'école Topalian. Il vient deux fois par mois, entre 12h30 à 13h30, pour transmettre sa passion du jeu d'échecs aux élèves.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ARMENIE
 Culture & Saveurs

Fondation Topalian
 55 rue de Lausanne
 1202 Genève
 Lundi-vendredi 9h30- 19h
 T 022 900 01 59

LIBRAIRIE-CAFE arménienne au cœur de Genève, à quelques pas de la gare Cornavin.

- 📖 Grand choix de livres et de publications récentes
- 👨‍🍳 Artisanat
- 🗣️ Cours de langue - Conférences
- 🖼️ Expositions de tableaux – Guide de voyage
- 🛍️ Spécialités arméniennes à emporter
- 🍷 Grand choix de plats végétariens
- 🍞 Pain arménien (Lavach)
- 🍷 Vin et cognac d'Arménie

ARTMÉNIE: L'art pour la paix

Les 19 et 21 novembre 2022, le public genevois eut le plaisir d'assister à deux soirées dédiées à la musique, à l'Arménie et à la paix. L'initiative nommée "ARTménie, l'art pour la paix" a regroupé 11 artistes sur 2 soirées avec environ 600 spectateurs et elle fut réalisée avec succès!

Cette initiative permet à la population genevoise d'être sensibilisée à la question arménienne tout en ayant accès à des concerts de qualité dans divers genres, tel qu'à de la musique électronique, du jazz, de la musique traditionnelle arménienne, ainsi qu'à de la musique classique européenne et arménienne interprétée par de grands artistes renommés de manière bénévole.

Ce fut également l'occasion d'accueillir un certain nombre de représentants du milieu politique communal, cantonal et national (CM, GC, CN), permettant ainsi de resserrer les liens d'amitié entre la communauté arménienne de Genève et les élus locaux. M. Sylvain Thévoz (Député au Grand Conseil genevois) et M. Michel Matter (Conseiller national genevois) sont d'ailleurs intervenus en début des concerts et ont délivré un message de solidarité avec la cause du peuple arménien.

Ce fut également l'occasion de sensibiliser les auditeurs de Radio Cité Genève à la question arménienne grâce à l'entretien fait sur cette radio (relayé plusieurs fois à diverses heures) par Lerna Bagdjian interviewée par Gilles Soulhac.

L'Union Arménienne de Suisse remercie la Fondation Armenia pour son soutien financier, Mesdames Meda Khatchaturian, Anna Barseghyan et Ani Gasparyan pour leur précieuse collaboration, ainsi que les artistes talentueux et engagés qui ont partagé leur art de manière bénévole.

De la douceur des airs traditionnels arméniens et classiques, aux rythmes groovy et percutants, interprétés avec passion par des musiciens arméniens et amis des Arméniens, laissez-vous séduire par les notes de paix d'artistes talentueux et engagés: Juan Gomez, Michèle Lubicz, Arno Kristensen, Paul Patthusch, Mehmet Ali Simayli, Artavazd Khachatryan, Cyril Phelix, Sona Igityan, Chouchane Siranossian, Varduhi Khachatryan et Mi-Young Kim.

